

Wiigs Pastorat

Dertil høre Wiigs og Asmindrup Kirkesogne

Wiigs Sogn

(85) I gl. Dipl. Wiik, Wiigh, Wigh, S. R. D. VII, 37.38. 35. 36. 40. 31. 41. Navnets Oprindelse af Vigen hvorved det ligger, 5/4 M. S. S. W. for nærmeste Kjøbstad Nykjøbing grændser i Ø til Egeberg S., mod N. til Asmindrup og Høiby Sogn, mod V. til Seierøbugten, mod S. til Asnæs og Grævinge S. S. Sognet udstrækker sig på begge sider af Siddinge Fjord eller Wiig, der fra Lammefjorden gaaer N. V. ind i Herredet, mellem Egenæs og Frøstrup, paa begge sider af den i N. og N. O. rettede Bakkeryg, der stryger gjennem hele Herredet, mod begge Sider langsomt afdalende; mod Vesten sandet, tildeels lyngbegroet ud imod Vesterstrand, der hvor den er en Fortsættelse af Ellinge Lyng; mod Ø. eller Vigen leret, stenes, skovløs. I ældre Tider har Skoven strakt sig heelt omkring Vigen og bedækket hele den østlige Deel af Sognet. Levninger i Stubbe og Purrer kjendes endnu.

Det tot. Ar. = 0,7476 [□] M. = 7500 Tdr. Ld. tiendeyd. Hartkorn 574-3-1-1 Mølleskyld 1-4-”-”- priv. Hartkorn 8-5-1-2 med 1 Sognekirke, 1 Postgaard, 2 Skoler, 89 Bøndergaarde, 93 Huse med Jord, 32 uden Jord, 1 Veirmølle, et Folketal af 1150 Mennesker, 3 Arvefæstere, 86 Fæstebønder; Qvægstanden (86) c. 540 Heste, 1037 Qvægs-Hoveder, 1270 Faard 480 Sviin. Fødte, Døde og Fattige see under Asmindrup S. som Annex.

Dertil høre:

1. Wiigs-By paa den østre Side af den mod Vigen affaldende Bakke, der i ældre Tider har gaaet lige ind til Byen med en temmelig stor Kirke, Taarn, 2 Klokker fra 1605 og 1649, Altertavle fra 1650, nu opmaler 1827, forestillende Nadveren, derved de 4 Evangelister med sædvanlig Attributer og ovenover Fiini., og Overskrift; ”Herrens Engle leire sig, omkring vor gode Konge, 1650. I Koret Korset og derved Maria og Johannes. Prædikestolen restaureret 1827 ned Omskrift paa Himmelen: ”Salig ere de ec.,” En gammel Altertavle med bibelske Sprog og intet mærkeligt. Paa Alter og Prædikestoel Christoff. Urne og Sophie Lindenows Navne og Vaaben. Aaben Begravelse, hvori Nogle af Anneberggaards og Ellingegaards forrige Eiere hvile.

Præstegaarden i Nærheden af Kirken, dog paa den anden Side af Landeveien gl. og simpel Bygning 82 Fag, Alt Bdvrk og Straatag, en god Have; Jordlod = 8-5-1-2. Tdr. Hartk. Skovsk ”-2-”-, 38 ½ Td Agerland, 19½ Td. Eng 1/8 M. fra Gaarden ved Vigen, hvor det er udsat for Oversvømmelse ved Højvande. Besætning = 6 Heste hvoriblandt Stykhest, 18 Qvægshoveder, 8 Faar. Assurance 1500 Rbd. Sølv, -

Skolen meget god og forskjønnet Bygning med de befalede Indretninger og Apparater, Jordlod paa 6 Tdr. Ld. og god Have. c. 100 Skolebørn.

Desuden 16 Bøndergaarde, 17 Huse med Jord, 8 Huse uden Jord. (87)

2. Bognæs = Buges, Bøges, Bøkesnæs, Odins Søn hed Bøge, ogsaa andre S. D. H. 1, 130. 325. Da der intet Næs er, maa man antage at der engang, da Stedet fik Navn, var det. 1/3 M. Ø for Kirken med 3 Bøndergaarde og 2 Huse med Jord. Stedet nævnes ikke i Bispecatastat S. R. D. VII, 123, Det har da været privat Eiendom.

3. Siddinge S. R. D. VII, 32. Sithinge maaskee af Mandsnavnet Sydo S. D. 'H. f. Kirken paa den mod Vigen afdalende Slette, med 7 Bøndergaarde deriblandt en Gaard som kaldes Brydiegaarden (*curia villicalis*) der i Bygning er dobbelt saa stor, som en af de øvrige 6 Bøndergaarde, og 7 Huse med Jord.

4. Seistrup, nævnes ikke i B. C. S. R. D. VII, l. c. men i en gammel Ministerialbog nævnes den Sextorp; i J. S. D. H. XI, 255 ved Aar 1246 nævnes en Syx- og Sixstensen; 1/3 M. øst f. Kirken med 2 Bøndergaarde, 2 Huse med Jord. – I Byen et 4 ¼ Al. høit Voldsted af en fordums Borg eller Hovgaard. Ved Byen en lille Lund af Aske og Hessel, hvoriblandt enkelte meget gamle Kirsebærtræer, der maaske engang have prydet Hovgaardens Have.

5. Ulstrup i B. C. l. c. 26. 38 Ulfstorp og Ælthorp = Ulfs-Thorp ¼ M. østlig for Kirken med 3 Bøndergaarde, 3 Huse med Jord, 2 ditto uden Jord.

6. Eskildstrup, ½ M. Ø. for Kirken med 5 Bøndergaarde, 5 Huse med Jord, 2 dito uden Jord. 1 Skole med god Bygning og værelser; de befalede Apparater og Indretninger; 5 Tdr. Land, 80 Skolebørn. – Sagnet fortæller, at her fordum skal have været en Borg. (88)

Gl Muursteen opgraves endnu N. V. for Byen. Byen ligger høit og har ubehindret Udsigt, saavel til Seierøbugten V., som til Siddinge Vig og Ourø-Løb i Ø. En ny opbyggt hollandsk Veirmølle N. O. for Byen.

7 Rude, i daglig Tale Rode. i B. 'C. 36. 38. Ruthæ og Rudhæ = Rudes, Ruthes – hvilket? uvist. Navnet gl. see S. D. H. 1. 355. og den nyere men nu uddøde Adelsfamilie D. Atl. v. 1042, Ad. Lex 2. 128. Stedsnavnet meget almindeligt. Byen ¼ M. N. O. for Kirken med 5 Bøndergaarde, 5 Huse med Jord l. dito uden Jord.

8. Kollekolle i B. C. l. c. S. R. D. VII, 31. 38. 41. Koldækothæ, Koldekothæ og Koldækoth = Koldes Hutter. Navnet Kol, Kolle, Kulle bekjendt: Kotte, Kothe Hytte. Muligt oh at det er 2 Mænds Navne, der i sin Tid byggede hver sin Hytte, eller de opslog paa anden Maade sine Bopæle og da er det Kolles og Kottes – Sted, Bolig, ec. Ad. Lex. 1, 297. S. D. H. 10, 747. Stedet 1/3 M. N. for Kirken med 5 Bøndergaarde, 5 Huse med Jord, et ditto uden Jord.

9. Lille Egebjerg modsat Kirkebyen Egebjerg. G. S. R. D. VII, 41 lille Eghebyergh = Eghes Eriks Bjerg, strax N. V. for Kirken med 6 Bøndergaarde, 6 Huse med Jord, et fito uden Jord.

10. Hønsinge = Hønes-enge eller Hønæs-enge i V. C. S. R. D. VII, 3. 41: Hønsinge; Housinge p. 46 er Trykfeil. ¼ M. N. V. for Kirken paa Veien til og fra Nyekjøbing med 17 Bøndergaarde, 19 Huse med Jord, 7 uden Jord.

Jyderup, i gl. Dipl. Juthæthorp = Juttes-Torp. ½ M. S. V. for kirken med 11 Bøndergaarde, 15 (89) Huse med Jord og 2 ditto uden Jord, nævnes ikke i B. C.

12 Kjeldstrup = Ketils, Kjelds-Thorp. Kæthælstorp 1316 og Kæthelstorp Gardy i Odzhæreth 1396. S. D. H. 14, 372. 615 1 M. S. f. Kirken med 9 Bøndergaarde, 9 Huse med Jord, 2 uden Jord. 1 Veirmølle, forhen en Vandmølle, der er nedlagt. – Rudera af Kjeldstrupgaard (formodentlig), c 16 ^a

Alen. Murenes Høide, som de nu ere $3\frac{1}{2}$ Alen i det Høieste af Kamp- og Munkestene. Det seer ud som om de kunde være Rudera af et Taarn. Endnu levende Folk fortæller, at ved dette Taarns S. O. Hjørne har staaet en Borgegaard med Grave om, hvilke for en 50 Aar siden skulle være tilskudte og Voldstædet planeret. I fornævnte Dipl. af 1396 nævnes den Kæthilstorp c. Vilulis, inqvilinis, colonis et ædificiis. – 1397 stadfæster K. Erik Dr. Magretes Gavebrev til v. Frue Kloster i Roeskilde paa Kæthilstorp D. Mag. 4, 303 ogsaa Christ, 2 skal have været der og derfra udstædt en Bevilling 1510.

Legater: Ingen.

Fattigvæsen see under Annexet.

Mærkeligheder: ovennævnte Muur ved Kjeldstrup: de ere af s. Slags som ved Nyegaard. – Ved 1821 at grave et Vandsted i Præstegaardens Enghave omtrent 200 Favne fra Vigen bestod Jorden af følgende Lag, først af en $\frac{1}{2}$ Alen muldsandig Jord, næste Lag $\frac{1}{4}$ Alen af Strandsand, Muslingeskaller og Sneglehuse og Lager derunder igjen af Tørvejord, hvorudi forbrændte Egestammer, Løv (?) og en stor Mængde Skaller af Hasselnødder. Der har altsaa først engang været tørt (90) Land med Over og Underskov. Derefter maa Havet være traadt ind derover og afsat $\frac{1}{4}$ Alen Strandsand og Muslingeskaller; derefter være traadt tilbage og flere Aarhundrede have vel været fornødne at danne $\frac{1}{2}$ Alen Muldsandig Jord. – Men saadan Frem og Tilbagetræden af Havet ved Kysterne skeer vel ofte, men ingen lægger Mærke dertil. – Gjæringe i Overfladen, hvorved nogle Egne synke, andre hæve sig, er der mere eller mindre allevegne og alletider.

Wiig og Asmindrup Sognekald er i Colleg. Tienden 1831, 830 fl. opgivet saaledes: gammel Angivelse 702 Rbd: 1) Korntiende af Wiigs Sogns 593-1-1-2 Tdr. Hartkorn er 10 Tdr. 4 Skjepper Rug, 344 Tdr. $9\frac{1}{2}$ Skjeppe Byg og 4 Tdr. 4 Skjepper Havre 2) Qvægtiende og Smaaredsel, c. 150 Rbd 3) Refusioner: a) af Annebjerggaard 3 Tdr. 4 Skjepper Byg b) af en Annexgaard i Asmindrup 14 Tdr. Byg, 4 Tdr. Havre og 2 Rbd. 4 Mrk. Sølv. 4) Offre og Accidencer omtrent 250 Rbd. Præstegaardens Hartkorn priv. = 8-5-1-1 Ager og Eng og to Skjepper Skovskyld med $38\frac{1}{4}$ Td. Agerland og $19\frac{1}{2}$ Td. Eng. Paa Embedet hviler et Laan stort til Rest 135 Rbd., der afbetales med 30 Rbd. foruden Renter. Enkepension bliver at udrede, Artillerihest holdes – Korntienden af Asmindrups Sogns Hartkorn 175-7-3-1 $\frac{1}{10}$ er henlagt til Amtsprovsternes Lønningsfond og udgjør 83 Tdr. 6 Skjepper 2 Frdke. Byg, men som igjen forventes tilbagegivet. (91)

Asmindrup Sogn.

Annex til foregaaende Wiig Sogn.

I gl. Dipl og navnlig i S. R. D. vii, 35. 37. 40. 43. 45 121 Asmundorp, Asmwndorp, Asmundethorp = Asmunds-thorp; Asmund som Mandsnavn bekjendt; $\frac{3}{4}$ M. S. for nærmeste Kjøbstad Nyekjøbing; største Delen af Sognet tvers over den sig igjennem Herredet dragende Bakkeryg, grændser i Ø. til Egeberg S. og Nyek. Fjord; i N. og W. omgives det af Højby Sogn oh i S. støder det til Wiig Sogn – Overfladen høi, bakket, afvexlende leret og sandet, hastig afsænkt ned mod Svinninge Søe og Ellinge Lyng. Underlaget Leer, der især mod Landeveien, hvor de vestlige Storme gennem Secler har afblæst Sanden, stærkt leret, andre Steder sandet, overalt temmelig stenet, ned mod Skaverup og Nyek. Fjord

skovrigt. En lille Bæk, Strandbekken, der forhen har drevet en Vandmølle, der hed Lure Mølle, der for længst er forsvunden, kommer fra de høiere Egne ved Brent og Ulkerup og falder ud i Nyek. Fjord under Broen ved Strandhusene. Nyekjøbings Landevei passerer gennem Sognet. Sognet har en Indsø, Svinninge Sø, derved Tørveskjær: derom i Indledningen.

Det tot Areal = 0,2314 [□] M. = 2321 Tdr. Ld., upriv. Hartkorn 175-7-3-1 1/10 Mølleskyld – 2-”-”.; med et Folketal af = 570 Mennesker hvoriblandt 383 over 15 Aar, 1 Sognekirke, 1 Skole, 26 Bøndergaarde, 62 Huse med Jord, 18 Huse uden Jord, 2 Boelsteder, 1 Veirmølle, 1 Kro paa Landeveien, i (92) alt 24 Fæstegaarde, 2 Arvefæstere. Qvægstanden = 162 Heste, 297 Qvægshøveder, 456 Faar, 200 Sviin.

Dertil hører:

1. Asminderup Bye med Sognekirken, med et nytopbygget anseeligt Taarn med 2 Klokker, den største men senere omstøbt fra 1646, den mindste fra 1727. Mærkelig katholsk Altertavle med to Fløie, hvorpaa foruden er malet Herodes Gjestebud, Datterens Dands, og Johannes's Halshuggelse. Alterstager fra 1694. givet af Sognepræsten Roaldus Nicolai Holte. – Paa Prædikestolen de sædvanlige Indskrivter: Verbum Domini etc. og beati, qvi audiunt verb., mærkelig Kalk fra Katholicismen, paa hvis Fod de 3 Mænd i Skærsilden med Underskrift: Orate pro nobis og paa Haandgrebet 6 udstaaende fiirkantede Knapper eller Rosetter, hvorpaa † MARIA; indvendig en Deel Munkeskript, som dog ved en i senere Tid foretagen Reparation har lidt en Deel; dog kan endnu de Ord læses: Ghertrudis uxor Tilov. Ghodoscalci Christo dedit orate p. ea † Huc calice dedit Bongripe, orate p. E. A. og indvendig: OSTE † KERK † KALK † Sognepræst † Her † Mas † Nawsen † P-aa † 84. ligesaa indvendig, men af meget nyere Form; Asminderup Kirke Patrono Th. Fincke 1674. Paa den øverste Stoel Iohan Petri Pastor, Anders Mortensen K. W.; paa de 2 Stol Matz. Nilsen K. W. 1580. – Kirketaarnet blev nedbrudt 1817, Klokkerne henhængte i et Sjælland usædvanligt Klokkehuus, men 1827 blev Taarnet paa nye smukt opbyggt, nye Vinduer indsatte i Kirken og Alt repareret og stafferet, saa at den nu er en (93) udmærket, lys og smuk lille Kirke. Den tilhøre Hs. M Kongen.

Skole (Fvi.) med god og nye Bygning, de befalede Indretninger og Apparater, Have og Jord = 5 Tdr. Ld. 85 Skolebørn.

Desforuden 6 Bøndergaarde, 4 Boelstæder, 6 Huse med Jord 3 ditto uden Jord. Iblandt Bøndergaardene en fordums Annexpræstegaard da Sognet var eenligt, som sædvanligt i Katolicismen, og i Lutheranismens første Morgenrøde.

2. Svinninge i gl. Dip. Swininge, Swiniggæ, og Swenninghe S. R. D. VII, 31. 37. 41. 45. 46. S. D. H. VI, 201 = Swinsenge. ligesom det følgende Svenstrup var Svins-Thorp. Oprindelsen af Mandsnavnet Swin S. D. H. XI, 91 XIII, 110, maaskee og af det meget ældre Swen Swend og Swerin, da de fleste Steder med deres Navne have været til længe før Christendommen indførtes; saa ere de ældste Stamnavne de rimeligste. Oprindelsen er ikke af Sviin, Sus, porcus, som almindelig troes. Det benævnes undertiden Svinninge indenherreds, for at skjælne det fra Svinninge uden herreds: i Tudse Herred, ligger ved Landevejen 1/8 M. S. V. for Kirken med 14 Bøndergaarde, 15 Huse med Jord, 12 uden Jord og en Veirmølle i Hollandsk Maneer. Svinninge Sø N. V. for Byen, med lave sumpede Bredder, næsten aldeles fuld med Mudder, saa at Fiskeriet deri ikke kan drives uden med Ruser. Den har forhen været meget større og var da Vandbeholdningen for den vidtløftige Mose. Den er for længst udgravet, hvorved de paastødende Grundejere have vundet betydeligt. Den er bundløs i Ordets

almindelig (94) Forstand af Mudder og indeholder en stor Mængde vegetabilisk Gjødsk, naar man ikke maatte befrygte at den muligen kunde være blandet med en stor Deel Flyvesand. Det totale Areal c. 16 Tdr. Ld. Vandet 1 – 2 Alen dybt til Muddret. I Søen en Holm med Voldstedet af en Bygning, men hvorom intet videre vides end hvad nedenfor anføres. Den kaldes Sivholm.

3. Skaverup i gl. Dipl. Skavæthorp S. R. D. VII, 40. 45. Stauethorp l. c. p. 45. er efter al Sandsynlighed Tryk- eller Skrivefeil for Skauethorp, da det utrykkeligen siges at ligge i Asmundethorp Sogn og intet andet af saadant Navn vides – $\frac{1}{4}$ M. Ø. for Kirken med 2 Bøndergaarde, 3 Boelsteder, 17 Huse ed Jord, 2 Huse uden Jord. Her er en smuk lille Skov, og megen Plantning hvorved Forbindelsen med Annabergs og Ulkerups Skove ved adskillige Bøndergaardes Nedlægning er tilvejebragt. (1831).

4. Brente Brænt. S. R. D. VII, 38. 40. Brendholt ibd. p. 31. maaske af et Forsøg til at afbrænde Skoven, som man i de Dage for Agerlands Skyld gjerne gjorde, maaske og af det Brændeved man der samlede, thi det anmærkes ofte: bona silva ad ligna cremalia. Men da og Mandsnavnet Brenne forekommer 1394. S. D. H. X, 233 saa bliver det vel rettest at udlade det deraf altsaa: Brennes-holt. Byen $\frac{1}{4}$ M. S. for Kirken med 4 Bøndergaarde, og 4 Huse med Jord.

5. Svenstrup-Hestehauge. Byen selv, der i Bispecatasteret S. R. D. VII, 45. 37. benævnes Suensthorp og Svenstorph blev 1658 – 1659 ødelagt og opbrændt af de Svenske og er siden ikke opbygget, men Jorderne anvendte til Græsning. I Slutningen af forrige Aarhundrede (95) i Udskiftningsperioden blev dens Jordetillæg indeelt i 30 Lodder, der tildeels bleve bortarvefæstede, har nu 8 Boelstæder, 5 Huse med Jord, og i den saakaldte Hestehauge en anselig Skovplantage.

6. Strandhusene der egentlig høre til Egeberg Sogn, har dog et Huus med Jord frit hører til Egeberg Sogn, har dog et Huus med Jord der hører til dette Sogn.

I begge Sogne fødes i Gjennemsnit aarlig 45 ægte, 2 uægte, 1 á 2 dødfødte, 7 á 8 Pr. ægtevies, 30 døde.

Legater: Ingen.

Fattigvæsen 1826 i hele Pastoratet 24 Fattige, der kostede Sognet 15 $\frac{1}{4}$ Td. Rug, 39 $\frac{3}{4}$ Byg og 132 Rbd.

Menighedens offentlige Afgivter for 1828 beløb sig samtligen til 1702 Rbd. 81 Sk. Sølv, beregnede til Penge. Mærkeligheder ingen anden end de paa sit Sted benævnte. Dog bemærkes følgende i S. R. D. l. c. tales der om at der i Sveninge var en Gaard, som tilhørte Roeskilde Biskop, og hvoraf Bispen gav Præsten 2 Talenta annonæ = X tt. = 40 Tdr. Byg, ut sacerdos pro his celebret qvavis sexta feria publice unam Missam pro defunctis in remedium animæ suæ et parentum suorum. Bare da Bispens Forældre døde og begravede i Asmindrup? Der skal være et Sted paa Kirkegaarden, der endnu kaldes Bispekrogen. I øvrigt vides intet videre om det ikke ringe Legat til Præsten, der sandsynlig er gaaet forlorent i Reformationsstormene. Mærkeligt er det i øvrigt at ikke alene læg Mand gav Sjølegave, men og Bispen og andre anseete Mænd, hvoraf man da vist vil kunne see, at dette ikke vare vitterligt Bedrageri af Geistligheden, hvilket man dog er saa tilbøielig til at troe. (96)

2. I Svinninge er en Gaard, som en katholsk Bisp skal have givet til Krejume (Eregome i Skriftsproget) Kirke, den er nu en Fæstegaard, men har et noget bedre Stuehuus end de øvrige Bøndergaarde. Maaske det er den ovennævnte Gaard.

3. Vest for Asmindrup Bye Rudera af en Hov eller Kongsgaard, hvorudi efter Sagnet vare Værelser for Kongen og de kongelige Personer, naar de vare paa Jagt der i Egnen. Derimellem og Asmindrup Bye var før Udskifningen en Søe, som da blev udgrevet. Søeplanen, som nu er Eng, kaldes endnu Hov eller Hof-Søen.

4. Svinnigen Søe indtil kort før Udskifningen været omgivet af et Vildnis, hvis Spor endnu forefindes. 2- 300 Favne N. O. fra Søen. laae Dalshøj med et Hedenolds Alter; paa 4 Underliggere en meget stor Overligger. En 30 – 40 Alen herfra laae en Steensætning, hvori da den blev ryddet, fandtes 1½ i Jorden steensat Grav til eet Liig med et Par Knokler som et Laarbeen af en større end almindelig Voxen, derved en simpel af Rust aldeles fortæret Jernring staaende op imod Stenen i den vestre Ende. – N. for Dalshøj laae den saakaldte Troldestue, men en meget lav Indgang fra Østen. Inden for samme 2 Afdelinger, den bagerste 1½ Alen dybere end den Anden. Brugtes til Gaase og Svinesti. Disse Dysser ere nu alle ryddede og jævned, men Vejen som har gaaet fra Steensætningen, hvori Liget laae, til Søen i Retning efter Sivholmen, sees der endnu Spor af ligesom og af en Bygning, hvis Fundament er opført i Søen af Kampesteen, som endnu er til, tilligemed en som det synes steenlagt Vej (97) dertil.

For en 15 Aar siden fandtes derved et Egesparrekobbel staaende paa Spidsen i Mudderet og adskillige Træstammer. Det hele var da og er endnu overgroet med Siv og Rør.

5. Strax norden for Svinninge ligger Laarbjerg. Derom fortælles af Almuen paa Stedet, at Troldene heri og i ovennævnte Troldestue pleiede at gjæste hinanden, samt nogle Reisende passede derforbi en Aften og hørte et underjordisk Væsen tilraabe at andet: ”Skotte faldt i Ilden,” hvorpaa det fik til Gjensvar: ”faldt Skotte i Ilden, saa maa jeg afsted.” – Det samme Sprørgsmaal og Gjensvar har jeg læst om paa et andet Sted at være skeet, men erindre nu ei hvor.

6. Efter at have nedskrevet min ved Øiesynet paa Stedet stadfæstede Overbeviisning om at hele den vidtløftige Strækning som kaldes Ellinge Lyng indtil Svinninge Søe i den fjerne Oldtid har været Havbund, modtog jeg af en Mand, der er født i Svinninge og været der paa Stedet i lang Tid, følgende Bekræftelse paa mine Formodninger: ”Der er ingen Tvivl om.” skriver han, ”at Stranden forhen har gaaet over Sandrevlerne paa Ellinge Lyng ind i Svinninge Søe, thi jeg mindes endnu at det Tilfælde indtraf i Aaret 1816 eller 1817, at Vandet fra Strande med en stærk vestlig Storm blev drevet igjennem Aaen ind i Søen og satte de omliggende Enge under Vand og overskyllede den laveste Agerjord med Sand, Tang, Siv og Tørv. En Banke paa Svinninge Byes Mark nær ved Tørvemosen ved Søen, bærer endnu Navnet af Sildehøi, forbi Südefiskørne derved have draget Garn i gl. Dage, ligesom og at Ellinge var i Oldtidenbygget paa en Halvøe.” Øiesynet bekræfter troligen dette Sagn. (98)

Sagnet fortæller og at Asmindrup Kirke skal være den første og ældste i Odsherred, ligesom og at det samme Uheld skal have mødt Svenskerne her med en Kirkeklokke, som paa Seierøe, nemlig: at da de vilde transportere den batt og vare komne til Pinthes Mose mellem Hønsinge Lyng og Høve, saml den uden at Vedkommende kunde redde den, ned i Afgrunden, og der skal den hvet Julenat – lydelig høres at ringe. Men lige Sagn har jeg ogsaa hørt om flere Klokker, der af Svenskerne bleve borttagne 1658 – 1669. – De af deres egne Landsmænd derimod borttagne Klokker ere aldeles tause.

Dertil hører alene Grævinge Sogn.

Grævinge Sogn.

I gl. Dipl. stedse Græwingæ, Græuinge, Grævinge, S. R. D. VII. 35. 37. 45. 121. 593. = Grofs-Gribs-Vænge, er er forsvandt med Greve i Tuneherred, og dette skrives Grysiæ, Griviæ, Græsfio og Græssue S. R. D. VII. 65. 112. IV. S. D. H. 14, 422. I Skaane er i Øxie Herred et Gresvie, der ogsaa skrives Grafhøie.

Suhms Saml. 1. 135. En Peter Greve S. R. D. VH. 107. Grib og Grip hos Saxo og i Ad. Lex under disse Navne. (99)

Sognet er en Halvøe, der i S. og O. beskylles af Lammefjorden mod N. af Siddinge Viig – men i V. for nærmeste Kjøbstæd Nyekjøbing. Overfladen overalt høi, meget bakket, snart leret, snart sandet og gruset, fuld af Kildevæld, der røbe sig i ringe Dybde paa den underliggende Leerbund, desaarsag uagtet sin høie Beliggenhed dog adskillige Steder siid, sumpet og stenet, hist og her krattet. 2 Smaaskove, og et derimellem værende med Skov beplantet Overdrev c. 300 Tdr. Ld. love med Tiden skønne Skove. At hele Halvøen i de ældre Tider har størsteparten været bedækket med Skov viser endnu de mange Træstød, Egestammer og Hesselpinde i Tørvemoserne, og det jævnlige Krat, hvor det ikke siden Udskiftningen er røddet. Fra mange Bakker haves en viid Udsigt, og paa Luntebjerg ikke langt fra Grevningen Bye sees foruden Roeskilde Domkirke endnu 20 andre Kirker i de omliggende Egne.

Tot. Ar. = 0,5204 [□] M. = 5227 Tdr. Ld, upriv. Ag og E. Hartkorn = 454 –”–”– 7/10. Skovsk. 1-1-2-”– Møllesk. 1-1-2-”– Ag. og Engs 9-5-5-”–”, 1 Sognekirke, 1 Præstegaard, 2 Skoler, 89 Bøndergaarde, 72 Huse med Jord, 33 ditto uden Jord, en Hollandsk Veirmølle, 2 Skove og et beplantet Overdrev samt nogle Kratskove; det Hele med et Folketal af c. 1150 Mennesker, (1787 = 873. 1819 = 1042; 1824 = 1064.) over Lavalderen 1830 = 750 og 13 Indsiddere. Aarlig ægtefødte c. 30, uægte 1 a 2, ægteviet 10 a 15 Par, dør 18 a 23. Qvægstanden = 540 Heste, = 1000 Qvægshøveder, 1350 Faar, 450 Sviin, - noget Fiskerie (100) haves omkring ved Strandkanten, meest af Aal, men dog ubetydeligt. Issefjorden er ikke fiskeriig – Gaardene staae i Almindelighed fra 6 – 8 Tdr. Hartkorn med et Areal af 45 – 60 Tdr. Ld. Gaardene i Sneglerup, Odstrup og Preilstrup kunne muligen betragtes ikkun som Boelsteder, da de kun have 2 a 3 Tdr. Hartk. Holte har lidet over 4 Tdr; Atterup, Pleierup og Engelstrup imellem 5 og 6 Tdr. De 4 Gaarden i Frenderup og Torrendrup 10 Tdr. Hartkorn hver.

Dertil høre:

dog ubetydeligt. Issefjorden er ikke fiskeriig. – Gaardene staae i Almindelighed fra 6 – 8 Tdr. Hartkorn med et Areal af 45 – 60 Tdr. Ld. Gaardene i Sneglerup, Odstrup og Preilstrup kunne muligen betragtes ikkun som Boelsteder, da de kun have 2 a 3 Tdr. Hartk. Holte har lidet over 4 Tdr; Atterup Pleierup og Engelstrup imellem 5 og 6 Tdr. De 4 Gaarde i Frenderup og Torrendrup 10 tdr Hartkorn hver. Dertil høre:

1. Grevninge By i det S. V Hjørne af Sognet, med en temmelig lys, men i de senere Tider ikke forskjønnet Kirke, der tilhører Universitetet, med Taarn, 2 klokker, den mindste fra 1616, den største

med Indskrift: Andreas Petri Capellan og Aarstal 1500. Kirkens Stole alle stygt mørkerøde, Pulpitur og derpaa Uhrskive, gamle Malerier i Taarnet; et noget upassende Billede i Altartavlen, i øvrigt fra dens Ornamenters Side intet mærkeligt. Kirken har mange Indskrifter, dog alle fra de nyere Tider, og man finder her Kirkestole og Ornamenters prydede med Navnene: O. Worm. C. L. Friis. G. F. Frankenau, Casp. og Erasm. Bartholini, samt nogle Epithaphier over Præsterne, som kunne sees hos Hofm. VIII. 251 og Append. X. 66. Kirken har havt en Lysekrone, endnu har den et Slagværk; den savner et Orgel. Den ældste Prof. Medicus var forhen Patron; men da Etatsraad Prof. L. Bang døde, gik den ind under Qvæsturen, der ogsaa indtil 1809 havde Kaldsrettighed til samme- Den er nu mere Een af Odsherreds pynteligste Kirker. Kirkegaarden trænger og til en pyntende Haand. (101)

Præstegaarden størstedelen opbygget c. 1780 af den Almueskribent og som Menneske hæderlige bekendte Provst Th. Rasmussen. Bindingsværk og Straatag, med gode og bekvemme skjøndt ei mange Værelser, anseelig og smagfuld Have. Priv. Hartkorn = 9-5-”-” Areal 96 Tdr. Land, hvoraf de 16 komme paa et Overdrev og en Tørvemose $\frac{1}{4}$ M. fra Gaarden.

Skole (F.VI.). med nye, smuk og god Bygning og smukke og bekvemme Værelser, Have og Jord = 8 Tdr. Land og 55 Skolebørn.

Desuden 18 Bøndergaarde, 16 Huse med Jord og 7 ditto uden Jord.

2. Gundestrup = Gundes-thorp, i Sognets S. O. Hjørne ned imod Lammefjordens $\frac{1}{3}$ M. fra Kirken, 11 Bøndergaarde, 10 Huse med Jord. Personer oversættes herfra til Andebo i Hagested S. paa Tudsens. Afstanden 2400 Alen. En større Færgesart for Heste og Vogn skal være paatænkt. Det vilde være gavnligt for Odsherred i mange Maader, naar der bliver udført.

3. Plejerup S. R. D. VII, 3 Plegehedorp og Plegethorp = Pleghes-thorp. Oprindelsen af et mig ubekjendt Mandsnavn. Er. Alb. Flegge nævnes i D. Atl. 3, 411, ved 1534, men da havde Byen alt længe været til. Men Navnet selv kan gjerne være flere Aarhundreder ældre. Saavidt mig bekjendt ikkun et Sted af samme Navn i Sjælland, nemlig: Pleielstrupgaard i Sønderup Sogn i Aalborg Amt. Byen i N. Ø. for Kirken med 5 Bøndergaarde, 4 Huse med Jord 2 ditto uden Jord. (102)

4. Atterup $\frac{3}{4}$ Miil øst for Kirken forekommer ei l. c. i S. R. D.; men andre Atterupper, hvoraf der ere flere, nedstamme alle af Mandsnavnet Atte S. R. D. IV, 579. S. D. H. 13, 48; med 9 Bøndergaarde, 10 Huse med Jord, 5 ditto uden Jord. – Atterups Krat, en lille Skov nede ved Stranden, for det meste uden Træer, men med Fred vil den snart opvoxe til en anseelig Skov. Ege- og Boge-Hoved, bekjendte Næsse paa Sognets østlige Strandbred, der minde om den der forhen værende store Ege- og Bøgeskov; omtrent 700 Alen S. O. før Egenæs ligger en lille ubetydelig Holm, der ligesom mange af dens Brødre heder Rønnen, hvorpaa samles Fugleæg.

5. Frenderup = Frendo's-thorp: Navnet forekommer S. R. D. IV, 292. VII, 82, 85 og flere Steder. S. D. H. X, 613 paa hint Sted forekommer en Frendo Jacobi, Servitor Episcopi Drausholmensis. Stedet $\frac{1}{2}$ M. N. O. for Kirken, 2 Bøndergaarde, 2 Huse med Jord, 2 ditto uden Jord.

6. Ousstrup $\frac{3}{4}$ Miil N. O. for Kirken i S. R. D. l. c. 57 Oosthorp. En Otz nævnes l.c.p. 81 og flere Steder, skrives og undertiden Odstrup, 6 Bøndergaarde, 5 Huse med Jord. – Derved nordlig ned mod Siddinge-viig den smukke Skov: Løkken, herom see ved Skovene paa det Kongl. Odsherr. Gods.

7. Holte S. R. D. l.c. Holty, et meget ofte forekommende Bynavn $\frac{1}{2}$ M. N. O. for Kirken med 4 Bøndergaarde, 4 Huse med Jord, 2 ditto uden Jord. Den lille i frodig Opvæxt værende Skov Holtemose ligger herved nordlig. (103)

8. Preilerup i S. R. D. l. c. 37 Prigitorp. I Danmark xxxxxxxxx, i Skaane et Pregelsted i Walsøe S. Fers H. Navnet hvoraf det har oprindelse mig ei forekommet. Byen $\frac{1}{2}$ M. fra Kirken, N. N. O. med 7 Bøndergaarde, 5 Huse med Jord.

8 (9) . Sneglerup, udtages sueilerup, og som f, her som allvegne Stedsnavne. I S. R. D. VII, 37 Snyderthorp. I et Dipl af 1221 nævnes en Dominus Snerv. maaske deraf! Dog formodes Mandsnavnet Snejel, Snigel, Suyæt at findes i gl. Dipl. – Stedet $\frac{1}{3}$ M. N. N. O. for Kirken med 11 Bøndergaarde og 6 Huse med Jord.

10 Torrendrup, S. R. D. I. c. 31 Thorreldorp = Thorilds-Torp. $\frac{1}{4}$ M. N. V. for Kirken med 2 Bøndergaarde, 2 Huse med Jord og 2 ditto uden Jord.

11 Herrestrup. S. R. D. IV. 38, 45. Haristorp og Heriestorp = Heries-Thorp. En Here S. D. H. I. 399, en Heriest filius. Uhi S. R. D. IV, 320. $\frac{1}{3}$ M. N. O. for Kirken med 7 Bøndergaarde, 5 Huse med og 2 ditto uden Jord. Skole med god Bygning, Have, Jord og de befalede Indretninger og Apparater. Skolebørn c. 70.

12 Engelstrup. S. R. D. 37, 45, Ingelstorp = Ingilsthorp. $\frac{1}{8}$ M. Ø. for Kirken med 7 Gaarde. 8 Huse med Jord, 5 uden Jord. En Hollandsk Mølle er nylig opført, efterat den gl. Stubmølle var afbrændt 1828.

Legater: see Hofm. VIII. 260. Der skal have været et Legat paa 160 Rd. hvorom nu intet vides. (104)

Fattigvæsen 30 til 36 Fattiglemmer, der koste c. 30 Tdr. Rug, 30 Tdr Byg, 70 – 80 Rd. i Penge og c. 74 Læs Tørv.

De øvrige Kommuneafgifter ansloges 1829 saaledes: Præstetienden 280 Tdr. Byg. 28 Lp Ost, 89 Snese Æg og 50 Rbd i Qvægtienden. Kongetienden 300 Tdr. Byg. Kirketiende 300 Tdr. Byg. Skolevæsenet 90 Tdr. Byg og 3 Tdr. Rug foruden Smaaredsel.

Mærkeligheder: Paa Gundestrupmark en forhen aabnet Gravhøi, dækket med 3de nøie sammen-sluttende Stene. Ved Pleirup i en liden Lund paa Skraaningen af en Bakke, en aflang steesat Plads og deri et 5 kantet Gravkammer. I Frenderup ligeledes paa en steensat Høi et 5kantet Gravkammer, mærkeligt især ved dets Form. – Ved Herrestrup en Høi, i hvis vestre Ende 2 opretstaaende Stene, = Bautastene, hver $3\frac{1}{2}$ Alen over Jorden. Sammesteds en mærkelig Gravhøi med en Overligger, der har Afbildninger af Oldtidens Langskibe. I Løkken en Hedenoldsgrav, som der i Egnen fører Navnet af Hamlets Grav, et Offersted i en Dal paa den nordlige Side af Grevinge Mark op imod Sneglerup og desforuden adskillige andre Levninger fra Hedenold, flere i dette end i noget andet af Odsherreds Sogne.

Grevinge Sognekald var ved sidste Vacance i Colleg. Tid, 1831, 212 angivet saaledes: gl. Angivelse 450 Rd. 1) Kornetiende af Sognets 457 Tdr. Hartkorn udgjør = 284 Tdr. 5 Skppr. 1 Frdk. Byg og 2 Tdr. Rug. 2) Refusion for noget Skov indtaget Hartkorn, 10 Tdr. $5\frac{1}{2}$ Skppe Byg. 3 Qvægtiende omtrent 40 Ebd, 4) Offer og Accidencier omt. 160 Rbd. – 5) 457 Pd Ost, 89 Kyllinger, 89 Snese Æg. 6) Præstegaarden (105) staaer for Hartkorn priv 9-5-1-”. Areal = 70 Tdr. Land, samt en Overdrevs

Lod til Græsning til 10 Hoveder. Paa Kaldet hviler et Laan stort til Rest = 262 Rbd 3 XX. Enke findes paa Kaldet, Artilleriehest holdes.

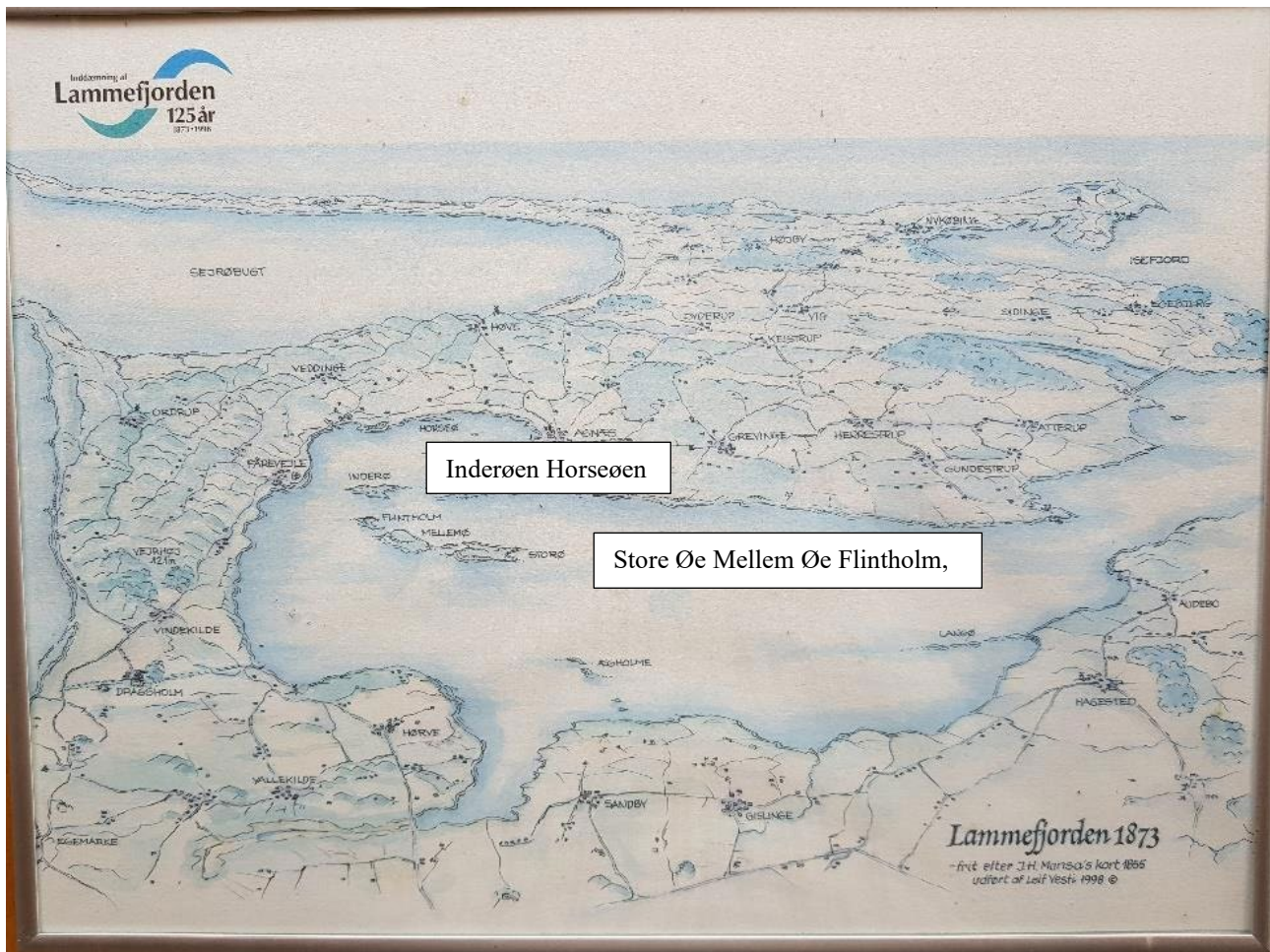
Asnæs Pastorat

Dertil hører alene Asnæs Sogn.

Asnæs Sogn.

Asnæs S. R. D. VII 121, Asnæs S. R. D. VII, 121 Asnes sammesteds 35 asksnæs = Ases eller Askes Næs, begge bekjendte Oltidsnavne, maaskee og det med Asketræer begroede Næs, dog leder det følgende Bynavn i Sognet: Aastofte, der l. c. heder Astofta, os hen paa en Eiers eller Besidders Navn. – Maaskøe der og i begge Dele indbefattes noget særligt ærværdigt med Hensyn paa Aserne. Da Byen ligger inde i Bugten og ei paa Næsset, saa seer man, at Byen har faaet sit Navn af det hosliggende Næs.

Sognet – her som allevegne i Afstandens Beregning og Angivelse er Kirken det faste Punkt hvorfra Afstanden tages – $2\frac{1}{2}$ M. S. for nærmeste Kjøbstæd Nykiøbing, omgives i Ø. og N. af Grevninge og Wiigs Sogne, samt Seierøbugten, vestlig har det Faareveile Sogn, synlig Lammefjorden. – Det tilligemed det følgende Faareveile Sogn er Een af de anseeligste Høiegne i Sjælland, og i Oldtiden, da det hele var begroet med (106) Skov, i det mindste den sydlige og Østlige Side deraf Een af de skønneste i Sjælland. Nu er det aldeles skovløst, bart og nøgent, med høie skaldede, paa Vest- og Nordkanten med Lyngspring, Tarrer og Moser begroede Sandvækker, der, henlagte i nogle Aar uden Dyrkning, vilde, især hvis det var lave og flade Egne, snart være forvandlet til den sorte Lynghede. Overfladen opstigende fra Nord og Syd, indtil den omtrent ved Høveby naaer sin største Høide c. 300 Fod. De Vest for liggende Kupper eller Knolde, hvoraf den høieste kan være c. 320 Fod, og kaldes Efterhøi = Estrithes eller Estres-høi, ere noget høiere og stryge hen i West, hævende sig stedse henimod Værhøi; langsomt derimod paa den anden Side østlig afdalende ind i Grevinge og Viigs Sogne; de øvrige: Boebjerg, Maglehøk, Rævebjerget, Bauehøien og Borrebjerg (dette sidste ved Stranden ved Veilen, dr minder om, at derpaa engang har lagt en Borg) føre op til de anseeligste og høieste Punkter i Sognet. Hele den sydlige Side af Bakkeryggen leeret og mergelblandet samt stener; den nordlige brattere afskydene, stenet, sandet og gruset. – I S. indeslutter Sognet en lille Bugt med 6 – 7 F. Vand, i hvis Munding ligger en lille Øe, Inderøen, (paa Glim. Kort urigtig Ingerøe og dyber inde i Bugten endnu en mindre Øe: Horseøen. Inderøen viser ved sin beliggenhed og Strøg at der er Forbindelse mellem Bankerne ved Asnæs hen under Jorden med den Banke, hvorpaa Faareveile Kirke ligger og den Banke, hvormed man fyldte Veilen ved Chausseens Anlæg derover.

Bugten har en lille ligning med Navarinbugten: saa og for faa meget som det staaer i min Magt at hædre Helten ved Navarin, den Mand Christendom og (109) Humanitet evindeligen vil ære, vil jeg i dette Værk, som jeg haaber skal overleve mig, kalde den Navarin-Bugten en Miniatur. – I Bugten udfalder en lille Bæk, der for 40 – 50 Aar siden drev Asnæs Vandmølle og Stampeværk. – Igjennem Sognet gaaer Nyekjøbings Landevei til Kallundborg og Holbek, og passerer ved Høve By det saa kaldte Høvestræde, en gennem Høvebakke indtil 40 'Dybde nedgravet Vei.

Tot. Ar. 0,3255 [□] M. 3266 Tdr. Land med upriv. Hartkorn = 405-“-3-2-priv. 8-6-2”- Skovskyld = ” ” ” 1- med en Folkemængde af 709 Mennesker deriblandt 26 Indsiddere, en Sognekirke, 1 Præstegaard, en Skole, 51 Bøndergaarde, 56 Huse med Jord, 19 Huse uden Jord, 1 Hollandsk Veirmølle, 1 Krosted. I Middeltallet fødes aarlig ægte 26, uægte 1 a 2, ægtevies 5 a 6 Par, dør 10 a 12. Qvægstanden kan antages til 314 Heste, 662 Qvægshoveder, 720 Faar, 304 Sviin, Gaarden staaer for 7 a 8 Tdr. Hartkorn med et Tillæg af 70 – 80 Tdr. Land, Bygningerne gode, Udskiftningen fortrinlig. Lammeholmene i Lammefjorden = 60 Tdr. Land, høre til Adlersborg og bruges til Græsning. De ere 4: Store Øe, Mellem Ø, Flintholm og Inderøe.

Sognet indbefatter:

1) Asnæs Bye med Kirken, der har Taarn med 2 Klokker fra 1582 med Indskrift: Audite, voco vos ad gaudia Vitæ. Matthias Benning mc fecit Ao 1582 og 1691 med Indskrift: Laudate Deo in cymbalis habitationis. M. Benning me fecit Ao Dom. 1591. Kirken stor, hvælvet, lys, meget anseelige Vinduer,

malede Kirkestole fra 1571, Seierværk, Kapel. Altermavlen (108) fra 1635, paa Alteret Bibeloversættelse efter Bulgata fra 1578; gl. catholsk Altermavle med Marioæ Bebudelse og Korsfæstelse forhen stærkt forgyldt. Døbefad af Tin fra Blyalderen 1643. Paa Kirkegaarden en temmelig anseelig Høi, hvori sandsynligviis en Hedenolds Grav, endnu saavidt sees kunde ubeskadiget, men Stenene over Jorden borte. Kirken vel vedligeholdt. Sacristiet nedbrudt med Kongl. Tilladelse af 28 Octbr 1815.

Præstegaard gammel og gammeldags Bygning, 60 Fag Huus, god Have paa 1 Td. Land, ypperligt Vand priv. Hartkorn 8-6-2"- Skovsk. 1 Alb. Areal for det Hele 70 Tdr. Land.

Ny, smuk og velbygget Skole (F.VI). med befalede Indretninger, god Have og 7 Tdr. Land, samt c. 100 Skolebørn.

Desuden 17 Bøndergaarde, 20 Huse med Jord, 6 ditto uden Jord, foruden den Hollandske Veirmølle med Vaaningshuus for en Familie udenfor Bondestanden.

2. Aastofte, S. R. D. VII, 30 Astofta = Ases-Tofte. Ase, Asa, bekjendte Oldtids Navne. Byen ligger høit oppe paa Bakkerne ved Aasen men betyder desuagtet neppe Tofte paa Aasen. Den har 8 Bøndergaarde og 8 Huse med Jord, 1 ditto uden Jord; $\frac{1}{4}$ M. N. O. for Kirken.

3. Høve, S. R. D. I.c. Høwæ, $\frac{1}{3}$ M. N. for Kirken paa den saakaldte Høvebakke = 300 Fod, hvorfra en viid og behagelig Udsigt over den vestlige Deel af Odsherred, i hvis Baggrund Ellingegaard, Høiby Kirke, Odden og Seierøe. Bakken er betydelig nedgravet, nogle Steder indtil 40 Fod; Veien derigjennem fortrinlig og kan uden Fare i mindste Maade passeres med de væligste (109) Heste. Fra Toppen til den underliggende Lyngslette er næsten $\frac{1}{4}$ M. ned af Bakken. Bakken selv er ligesom alle den hosstaaende Brødre paa Nordsiden Sand og Steen, paa Sydsiden Leer. Byen har 19 Bøndergaarde, 24 Huse med Jord, 4 ditto uden Jord, og en høitbeliggende og langt fra synlig Stubmølle med et godt Vaaningshuus for en simpel Familie.

4. Tolsager, S. R. D. I. c. Tolsakræ = Toles- Tolls- Tulds-ager. Alle bekjendte Navne. S. D. H. 2, 600. 11, 366. 12, 85. S. R. D. IV, 584 fl. det forekommer meget ofte i vore Stedsnavne f. Ex. Tølløse, Tollerød, Tulstrup, Tullebølle ec., der alle have et og samme Stamnavn. Byen ligger $\frac{1}{8}$ M. O. S. O. for Kirken med 7 Bøndergaarde, 8 Huse med Jord, 2 Huse uden Jord. Samme Bynavn i Vestervram H. i Skaane, hvor der og er et Tolsrød.

Legater: efter Hofm. VIII, 260 var der et Legat af en Ubenævnt, stort 83 Rbd. 6 p., men haves nu ikke mere, og vides intet derom, men er sandsynlig i sin Tid benyttet til Fattigvæsenets Tarv.

Fattigvæsen: c. 16 a 20 Almisselemmer, der kunne koste c. 45 Tdr. Kornvarer, 50 – 60 Rbd. samt 50 – 60 Læs Tørv.

Mærkværdigheder: At man fra den i Sognet forannævnte Banke Eftershøi, hvorm D. Atl. VI, 207, Hofm. Fund. VIII, 250 og efter dem ogsaa Olufsen i sine Collectan. p. 26 formelder: skulle kunne see Skagen, er en Feiltagelse af Pontopp. Referent. Det han antog for Skagen var Helgenæs, og det derved liggende høie Land (Elmandsbjerget), der er 8 a 9 M. borte, men Skagen er 28 M. nordlig = 112 Søemile, 60 paa 1°. Lad (110) nu Efterhøi være = Værhøi, hvilket den dog ei er, og Værhøi efter Glieman = 585 Fod, lad Skagens Fyrtaarn være 63' - thi Skagen selv er lav og flad, saa seer man som bekjendt med 585 Elevation over Valdfladen, naar Veirliget ellers er godt, = 27,9 af forn. Søemile. Lægge vi dertil Fyrtaarnets Høide = 63 Fod og Synskredsen derfra = 9, 1, saa er 37 Søemile = 9 $\frac{1}{4}$ O.

M. alt hvad man med de Høider kan see i Kimmingen af Horizonten, og sætte vi efter Prof. Schow Værhøi kun til 393', saa er Synskredsen med 393 Elevation = 22, 8, dertil Skagens Fyrtaarn = 63 = 0,1 = 31,9 –" paa det nærmeste da kun 8 danske Mile. Sagen er altsaa i sig selv en Umulighed. Til saa viid en Udsigt udfordres en meget betydeligere Høide. Jeg anmærker kun dette, for slige Paastande give gjerne Anledning til flere af samme Slags. At Olufsen kunde antage dette for gode Vare, var mig ubegribeligt.

Samtlige Bynavne i Sognet forekomme i B. E saa de hver paa sit Sted ere anførte. Ved Høve p. 30 er der gjort følgende Anmærkning: euria principalis habet IV fundos inquilinares edificatos være forglemt et non, eller og for edificatos maa læses ædificandos. (III)

Faareweile Pastorat.

Dertil høre Faareweile Kirkesogn og Draxholms Kapel

Faareweile Kirkesogn.

Saaledes skrives Navnet almindeligt, i Udtalen lyder det Forreveile. J. B. C. S. R. D. VII, 120 heder det Forrevellæ, 35 Forewæthlæ, 39 Faramæthle og forekommer uden samme Benævnelse 38, 42. – At Navnet skulde have sin Oprindelse af Faar (oves) qv. en lille Veile Faar kunde vade over, har, endskjøndt almindelig antaget, ingen Sandsynlighed. Rimeligere er Foran – Veilen, nemlig ud for dem, der kom udenherredsfra og skulle ind i Odsherred. Men det er rimeligst, og med Hensyn paa de mange Stedsnavne, der ere sammensatte der med, at Mandsnavnet Fare eller Forre har da været brugeligt og at Stedet deraf har Navnet. Faareveile paa Langeland, der har en lige Beliggenhed hermed, heder i S. D. H. 13, 709 i et Dipl. Farthewetla. Oprindelsem altsaa, hvis det sidste er rigtig skrevet forskjellig derfra ihenseende til Stammenavnet.

Sognet – ved Distancerne menes altid Kirkens Afstand – ligger 3 M. S. for nærmeste Kjøbstæd Nyekjøbing 3½ M. N. V. til Seierø- og Nexel-Bugterne, mod S. til Vallekilde og Hørve Sogne, mod Ø. til Lammefjorden og Asnæs Sogn. Overfladen er Een af de høieste og krappeste i Sjælland og ligger paa og ved Een af de (112) høieste Bakker: Væirhøi i Almuesproget Værhøy, saaledes kaldet, fordi et altid blæser noget paa dens Top, uagtet, det i de underliggende lavere Egne er aldeles stille efter Glieman 585 men efter Schow kun 393. Er Angivelsen af 191 Alen efter Bugge i Oluffens Collectan. 163 rigtig, saa nærmer den sig meget Prof. Schouvs Angivelse nemlig = 382, hvilket der nu er det rigtigste, tør jeg ikke bestemme, men anmærker blot, at Værhøv ej kan være det højeste Punct i Sjælland, da Bugge har i sin Forklaring over den trigonom. Opmaalingsmethode, i Sjælland p. 63 angivet Dysted i Toxværd Sogn som det højeste Punkt i Sjælland = 600 Fod over Havet. Ved Leilighed var det værdt at forsøge en trigonom. Højdebestemmelse. der er saa meget lettere, som Værhøvs Fod beskylles af Havet, og er omgivet med flade Sletter, hvor man kan maale den fornødne Standlinie.

Det hele Sogn udgjør en Bakkeryg, der pludselig stiger op af det lave sandige Jordsmon strax N. for Adlersborg, det gamle Draxholm og opnaaer sin højeste Punkt paa $\frac{1}{4}$ M. Distance derfra; paa den nordre og vestre Side sandet, tildeels lyngbegroet, paa den østlige derimod leret med enkelte sandig Strøg, der deels ere søgne over Bakkerne, deels nedskyllede derfra. Paa Bankens østlige og sydlige Side ligge 2 Smaaskove, der forhen, før de N. V. Storme adskilte dem, have udgjort en Skov, som kaldes Kulaas = Kolls- Kulls-Aas af Mandsnavnet Kol, Kull; maaskee og den blaae Aas. Ligesom Kullen og Blaakul i Sverrig. Over dens højeste Punkt er en rund Bakke – Hatten – herfra seer man Helgenæs og Elmandsbjerget paa Mols i N. V. Retning paa en Frastand af (113) c. $8\frac{1}{2}$ O, M., ligesom og en Deel af Kysten af det derhos liggende Land ved Jernhatten og Rugaard op imod Grenaae, samt Hjelm, endvidere Samsø, Fyen, især Hindsholmen. langt ned i Sjælland f. Ex. Slagelse, Kallundborg, Holbæk, Frederiksborg, Roskilde, Jægerspriis og de trindt omkring liggende Kyster og Øer og den største Deel af hele Holbeks Amt. Fra Vindekilde, der egentlig ligger ved dens sydlige Fod, har man $\frac{1}{4}$ Miil op til Toppen – Hatten er en almindelig rund Knold. - Man maa være forsynet med en stor Kikkert af stor Kampus en Anlægspæl og en var, Overkjole, da der stedse er et koldt Lufttræk. Omkring paa Bankens Sider ligger mange Huse, der noget oplive det Eensomme, som der ellers forefindes. – Havet har man strax under sine Fødder, mod N. V. Seierøe, mod S. O. Lammefjorden og alle dens Smaaøer, og et vidt og herligt Prospect, hvorhen man vender sig. Men det maa bemærkes, at vil man have denne Prospect, maa man om Sommeren indfinde sig paa Toppen kl. 5 a 6 om Eftermiddagen, naar det er Stille og Veiret klart; vil man derimod beskue de vestlige liggende Egne derfra maa man vælge Formiddagstimerne 7 – 8: og i de lange Sommerdage en endnu tidligere Tid. Det nærmeste Sted hvorfra Reisende kunne bestige Værhøv er fra Dammen i Vindekilde ved Møllerens Vænge, hvor der er en Plads for Vognene. Nøglerne til Skoven beroer paa Godsforvalterens Contoir i Vindekilde strax derved, og fra dette Sted fører en indgrøvtet Vei til Skoven, som dog kun af Fodgængere maa befares, da Kiørsel i selve Skoven ei er tilladt, da deri blot findes Spadseregange, men ingen Vei. – Hvo der ønsker Adgang i Kulaas Skov, der (114) ligger lidt østligere og lige med Landeveien, henvender sig til den ved Landeveien boende Skovfoged, hvis Dør man passerer ligeforbi.

Jeg bemærker at N. N. O. og Ø. Vinde give gjerne klart Veir og viid og skarp Udsigt i Horizonten. hvortil man og undertiden kan lægge N. V. De øvrige Vinde give mindre klart Veir. V. S. V., S. S. O. give gjerne disigt Veir og meer eller mindre tyk Luft. - Undtagelser gives imidlertid fra disse Regler, men de ere ei hyppige. Paa Toppen af Værhøv er for Tiden 1832 anbragt en Signalstang til Afbenyttelse ved den forehavende Grademaaling.

Det totale Areal for hele Pastoratet, Faareweile og Draxholm, der ikke ere egentlig adskilte i 2 Sogne, hvilket dog forud har fundet Sted, er = $0,5572^{\square}$ M. = 5590 Tdr. Land skyldsats for upriv. Hartkorn = 484-5-2-2 20/49, Skov- og Mølleskyld 4-1-1-1”, priv. 120-5-”-” med et Folketal = 1128 Mennesker, 1 Sognekirke, 1 Kapel, 1 Arvefæstegaard, 3 Skoler, 1 Hovedgaard, 49 Bøndergaarde, 105 Huse med Jord, 18 Huse uden Jord, 1 Vandmølle. Der fødes aarlig omtrent 32 ægte, sjælden nogen uægte, ægtevies 7 – 8 Par, og døde 20 – 24. Qvægstanden kan antages = 450 Heste, 119+ Qvægshøveder, 1130 Faar, 450 Sviin. – Paa 2 Arvefæstere nær, ere de øvrige samtligen Fæstere af Adlersborg. Tørveskjæret er kun lidet, naar Wedinge undtages; intet eller kun lidet Fiskerie, uagtet Stranden omgiver det paa N. V. og S. Siden. Gaardene staae fra 7 – 10 Tdr. Hartkorn, Boelsstederne fra 9 Skpr. til $16\frac{7}{8}$ Skpr. Hartkorn; Husene, der have Jord, ere (115) indbefattede under Gaardens Hartkorn. Besætningen i Gjennemsnit kan paa en Bondegaard antages = 6-10 Heste, 10 – 18 Qvægshøveder, 16 – 24 Faar, 3 – 6 Sviin. Adskillige Gaarde have et ikke ringe Antal Gjæs.

Udskibningspladse ere der saavel ved Nordstranden, som ved Faareveile Kirke hist til Beltet, her til Lammefjorden. De fornødne Haandværkere haves; megen Huusflid; de sædvanlige Agerdyrkningsredskaber. Dog haves lettere Plove til 2 Heste; Veiene ere gode; Relegiøsiteten og Moralliteten god, Herskabet og Folk uden for Bondestanden give et hæderligt Eksempel, der har god Virkning. Fra Dragsmølle langs den uner Bankerne ved Lammefjorden hen i mod Stubberup er en Deel Kratskov. Pileplantningen omkring Gaardene er i Tiltagende; Havedyrkningen ikke; Huusfliden, blandt Qvindekjønnet god.

Dertil hører:

1. Faareveile By med Sognekirken, der ligger eenligt for sig selv udenfor Byen strax ved Lammefjorden med Taarn, 2 Klokker fra 1586 og 1627. Kirken stor og hvælvet, men som mange andre uforholdsmæssig smal og lav, Uhr der viser og slaar, en vel udarbejdet Altertavle fra 1641 med Indskrift bag paa, Lysestager med Vaaben fra 1698, under Alteret Korsfæstelsen. I det søndre Kapel 2de taalelige Malerier, Korsfæstelsen og Angesten i Urtegaarden, et Epitaphium over adskillige Præster i den derunder værende aabne Begravelse. I samme et ufortæret Liig af en Jomfru Sachmann over 150 Aar, et vel udarbejdet Kors, et nyt Liigcapel, hvori hvile Geheimeconfr. Baron Fr. Adler † 1816 og Kammerherre, Cancelliedeputeret H. Løvenskjold † 1825 i Marseille. Iblandt andre Liig i Gravcapellet skal her og hvile den (116) Skotske Greve Botwell † paa Draxholm 1578. Kirkegaarden udvidet, da herpaa begravnes hele Pastoratets Liig. Paa Kirkegaarden et smukt, men u noget forfaldet Monument over J. O. Palludan.

Annexkirken er Kapellet ved Adlersborg, med de sædvanlige, ikke særdeles mærkelige Ornament, Alter, Prædikestoel, Herskabsstoel. hvortil Indgangen fra Herskabets Værelser, Positiv, paa Gulvet de fornødne Kirkestole for Menigheden. Kapellet blev ødelagt af Svensken 1659, siden igjen opbygget og indviet 1732, efter Forening om Gudstjenestens Forrettelse imod Godtgjørelse var oprettet 1731 med Sognepræsten, hvorefter det blev annecteret Faareveile. Det maa i Katholicismen være bleven betragtet som Sognekirke. 1529 gav Biskop Lauge Urne i Roeskilde i sit Testament 10 Mk. til Sognekirken paa Draxholm og til Provsten paa Draxholm 1 ungarisk Gylden og til Portneren 2 Mk. Ann. Ceel. 2, 425 – 427. Dog nævnes det ei som parochia i B. C. Hertil høre Adlersborg, Vindekilde og Bjærghusene i Kirkelig Henseende.

Præstegaarden ligger i Byen Faareveile et stykke fra Kirken, har en ny Stue- og Ladelængde og 2 ældre Længder, i alt 87 Fag, assureret for 1640 Rbd. S., ny anlagt Have paa 1 Td. Ld., dog saa nær Lammefjorden, at Høivandet, naar det længe vedholder, kan drives op til dens yderste Ende. Præsteg. Hartkorn 7 Tdr. 4 Skpr., = 45 Tdr. Ld., hvoraf 32 Tdr. Agerland, det Øvrige Eng ved Lammefjorden. Besætning 6 Heste, 15 Qvægshøveder, 12 Faar. Paa Præstegaardens Mark Udskibningssted for Adlersborg. Præstegaarden stod forhen for 11-5"-2- med et Areal af 89 Tdr. Ld., (117) deraf var de 4 Tdr. 1 Skpe. Kirkejord, som ved Udskiftningen blev henlagt under Adlersborg.

Skole med simpel Bygning, Have, Jordlod paa 6 Tdr. Ld., de befalede Apparater og c. 60 Skolebørn. Desforuden 12 Bøndergaarde, 12 Huse med Jord og 2 jordløse Huse.

2. Vedinge, i B. C. i S. R. D. VII, 40 og V. Jord. 539 Vethinge = Bethes-enge 1/3 Miil N. for Kirken med 15 Bøndergaarde, 14 Huse med Jord, 18 Boelsteder og 10 Huse uden Jord. Skole (F.IV.) med grundmuret Bygning, de befalde Indretninger, god Have, Jord 5 Tdr. Ld. og 60 til 70 Skolebørn. J. B. C. l. c 39. 40. tales der om at der var Plads til en Vandmølle, som da hed Marke Mølle, godt

Fiskerie og gode Enge. Møllen er der nu ikke, ligesaa lidt som Fiskeriet. Herved har lagt en By, der forekommer i S. R. D. VII, 39. 42 og nævnes der Tummorp, men som nu ei findes eller vides noget om.

3. Riis i B. C. l. c. 25, 38, 52. Riis og Riisfang, 1/8 Miil N. V. for Kirken med 4 Bøndergaarde, 1 Boelsted, 4 Huse med Jord, 1 jordløst Huus. Her i Byen skal den Frue, der formenes at have bygt Faareveile Kirke kort før Reformationen, have boet paa en Hovgaard, hvis Rudera eller Voldsted forhen skulde have været at see, men Farewethlæ Kirke nævnes i ovennævnte B. C. l. c. alt før 1370, og efter min Formening, da den Deel af B. C., hvor Sognene opregnes 109 – 123 er langt ældre end den øvrige, var til i alt i det 11 eller 12 Sec. Ogsaa her var et sted til en Vandmølle, der hed Skovmølle, hvorom nu intet vides. (118)

4. Ordrup i B. C. l. c. 309. 42. Orthorp og Ordorp, ½ Miil N. V. for Kirken paa den nordligste Side af Værhøv med 6 Bøndergaarde, 3 Boelsteder, 7 Huse med Jord, 1 Huus uden Jord, 1 Vandmølle. En Skole med sædv. Bygning, Have og Jord 7 Tdr. Ld., c. 60 Skolebørn og de befalede Apparater. Ved Ordrup vare efter B. C, l. c. 2 steder til Vandmøller.

5. Kaarup i B. C. l. c. 25. 30. Kathorp = Kaths, Kaaths-thorp 1/3 Miil N. for Kirken med 4 Bøndergaarde, 4 Huse med Jord, et Dito uden Jord.

6. Stubberup. i B. C. l. c. 25. 29. Stubbæthorp 0 Studs-thorp strax ved Lammefjorden paa Skraaningens af en Sandbanke, 1/8 Miil S. V. for Kirken med 7 Bøndergaarde, 7 Huse med Jord og 2 jordløse Dito. Stedet er forglemt paa V. S. Kort, saavel det gener. som specielle.

7. Bjerghusene, i B. C. l. c. 25. 28. Byarghuse, Byærhusæ, Byærghwsæ = Husene paa Bjerget, ligger omkring paa Værhøvs Sider op ad mod dens Top, deraf Navnet: 44 Huse, hver med 3 ¾ Skpr. Hartk. og fra 6 til 10 Tdr. Ld.

8. Vindekilde ved Foden af Værhøv mod S. ¼ M. N. O. fra Draxholm Kapel, hvortil denne Byes Beboere tilligemed Bjerghusene søge, har en Forpagtergaard Rødegaard, der er indbegrebet under Adlersborg Hovedgaardstaxt og derunder drives', en dito Bondegaard, nogle Huse og en Vandmølle. Her i Byen deler Landeveien fra Nyekjøbing sig i den vestre til Kallundborg og den østre til Holbek. Her begynder Værhøv at stige, og op fra dens Sider udringer et udmærket Kildevand, der ikke staae tilbage for der Roskildske. Fra Foden udgaae (119) der 3 Kildevæld, det ene mod N. igjennem Ordrup, som forsyner Ordrup Mølle med det fornødne Vand, det andet mod V. løber i Byens Mose og derfra forbi Adlersborg til Stranden, der Tredies mod S. der afgiver overflødigt Kildevand til Byens Vandmølle og de til Rødegaards og Adlersborgs Forsynelse anlagte Vandledninger. Vandet løber lige stærkt, endog i de tørreste Sommer. Stedet nævnes i B. C. l. c. 30. Wineseldæ = Wins, Wyna, Vinds Kilde, de der omkring opreiste Hytter antage Navnet og saaledes opstod der en Bye omkring Kilden, der siden beholdt dens Navn.

I Pastoratet ligger det anseelige Herresæde Adlersborg, fordum og før 1785 Draxholm, Dragsholm, i gl. Dipl. og in spe cie i B. C. l. c. 18. 26. 33. 34. fl. Drawsholm, Drawesholm, Drausholm, af den i Middelalderen bekendte adelige Familie Draghe (Kong Oluf Cantsler Ric. Draghe D. M, 1, 2 Adel Lex. 1, 121. D. Atl. V. 1029) ligesom Adlersborg ad Familien Adler. Den ligger omtrent ¼ M. fra Foden af Værhøv mod S. midt imellem Kallundborg, Nyekjøbing og Holbek, 3 M. fra hver og strax ved Postveien og Landeveien imellem bemeldte Steder, omtr. midt paa Tangen, som forbinder Odsherred med det øvrige Sjælland, imellem 2 Strande. Nexeløbugten og Lammefjorden paa en dog

noget over den øvrige Flade påhøiet Slette, hvilken var Holmen, hvorpaa Familien Draghe i sin Tid anlagde Slottes – thi saaledes benævnes det stedse i Almuens Mund – første Grund. Sandsynlig var da tæt S. derfor de i S. før liggende Enge endnu vidne; fra Slottes øverste Etager viid udsigt i Øst og Vest, tildeels og i Sid; (120) men i N. til Ø. begrænses det for en Deel af Værhøv og den dermed i Forening staaende Bakkeryg. Hovedbygning paa en snæver Holm, bestaaer nu af 3 Fløie, 3 Etage gammeldags, men meget svær, Grundmuur, foruden Kjældere, af 3 á Alens Tykkelse, der viser, at den i sin Tid er bygget til Forsvar, omgivet af Grave, der dog mod S., hvor den 4de forhenværende, men i Krigen mellem Chr. 2 og 3 nedskudte eller demolerede Fløi stod, ere tilskudte. Den skal forhen have havt 5 Etager. Slottets Gaard er som i sin Tid overeensstemmende med Hensigten, firkantet med uregelmæssige Vinduesrækker, Seierværk og Slaguhr i Hovedfløien. Værelserne tildeels lave, deels høie, eftersom Murerne tillod Gjennembrud; i den vestre Længde det forhen bekrævne Kapel. Ladegaarden nedenfor Slottet og udenfor Gravene har en simpel Bindingsværks Forpagterbolig med Meierie, teglhængt, vidtløftige Udhuse og Ladelængder, ligeledes Bindingsværk og Straaetag, fortræffeligt Springvand allevegne. Slottet har en stor smuk og god Have, der staaer i Forbindelse med den derved liggende Skov Fruerlund; privg. Hartkorn 109 Tdr. Land, 12 Marker, 40 Heste, 330 Køer, 80 Stude, 100 Faar. Avlingen drives for det meste uden hoverie. Skovene ere: 1) fornævnte Fruerlund = 48 Tdr. Ld. Desuden i Holmstrup Sogn 4) Møsten = 317 ½ Tdr.; 5) Delhoved = 259 ½ Tdr. Ld. Og 6) Bredevang = 60 ¾ Tdr. Ld., tilsammen med Skovsk. 3-6-2-2- og indeholder et Areal af 770 Tdr. Ld. Skovbestanden af de sædvanlige Skovtræer, der ere i fortrinlig Vest og af udmærket god Bonitet. (121) Naar undtages en Leverance af Tømmer til Flaaden, er siden 1814 intet Salg foretaget, men Skoven kunne taale at afgive en 5 á 600 Favne Brænde aarlig. Mølleskyld af Dragsholms Mølle, der er nedlagt: 2-5-3-”- af Ordrup Vandmølle 2-”-”-1-, af Vindekilde 2 Tdr. og af Bromølle)i gl. Dipl. Næwitzbromølle, Næwitzdampsmølle S. R. D. VI, 522, 512. S. D. H. XI, 125. 179, der formedelst Aaamosens Udgravning 1776 blev nedlagt 10-1-”-”, tilsam. 16 Tdr. 8 Skpr. Mølleskyld. Asnæs Konge- og Kirketiende af 405-”-2-2-, Faareveile Dito Dito hver 302-2-, Wallekilde Dito Dito hver 530- 6-1- Holmstrup Kirketiende 176 Tdr., Hørbe Dito 241 -5-1-2-, tilsammen 2895 Tdr. 3 Skpr. 2 Fdkr. 2 Alb tiendeydende Hartkorn; dog er Hørve og Faareveile Sognes Kirketiender henlagte fra ældre Tider til Wallekilde og Faareveile Sogne kald imod en meget liden Afgift til Kirkerne. Jus patron. Et vdc. Nu proponendi til Asnæs, Faareveile, Wallekilde og Hørve Kirker. Tærse og Hakkelsemaskiner og et Maleværk, som ikke trækkes, men trædes af Heste, der gaar paa Hjulet.

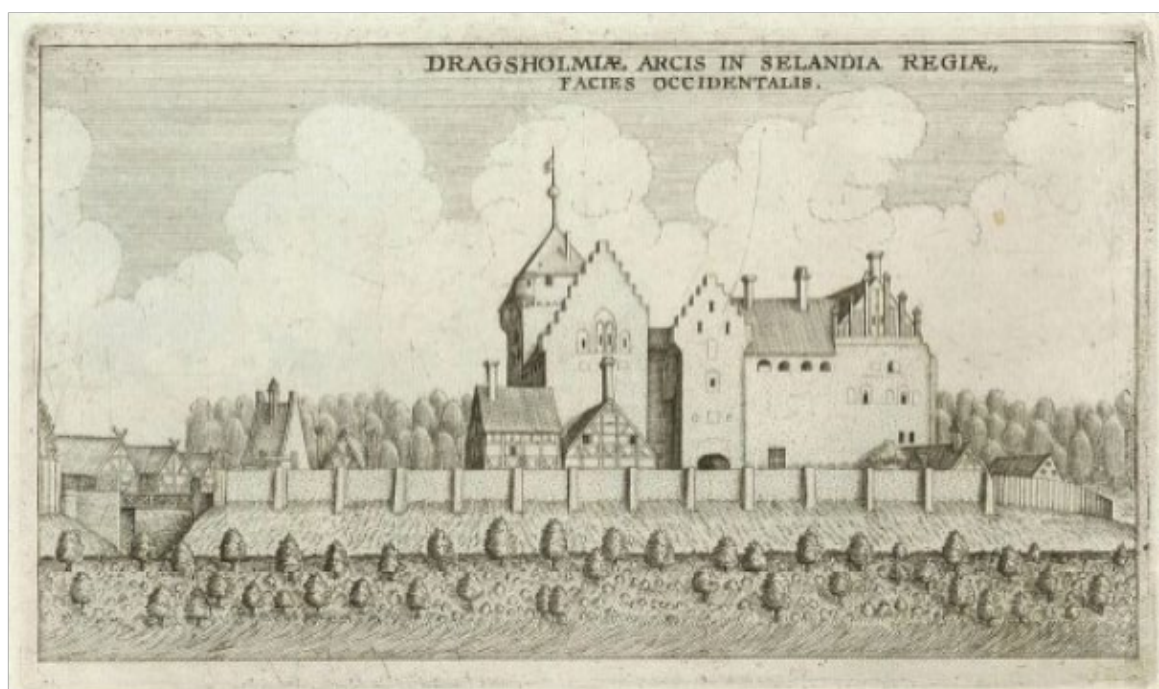
Til Godset hører følgende Byer: Wallekilde, Bjergesøe, Stareklint og noget af Skippinge, hele Hørve, Veileby, Faareveile, Stubberup, Vindekilde, Korup, Ordrup, Veddinge, Holmstrup, Broekjøb, Kaiemose, Axelholm samt noget af Svinninge, i alt 18 Byer, der staae for Hartkorn = 1140 Tdr. 2 Fbkr. 1 Alb, fordeelte paa 134 Bøndergaarde med Hartkorn fra 4-4-1-1- til 10-4-3-1 2/7- med et Areal fra 30 til 120 Tdr. Ld. Foruden Grydemosegaard i Holmstrup Sogn af Hartk. 9-3-”-1 2/7-, med et Areal (122) af 386 Tdr. Land; 191 Huse med Jord fra 3 til 12 Tdr. Ld. 18 Boelsteder og 55 Huse uden Jord. Bygningerne en Deel bedre end sædvanlig for største Delen ny opbyggede ved Udskiftningen, der er udmærket god; Lodderne have alle en regelmæssig Figur og der er ikke sparet paa Udflyninger. For omtrent 2/3 af Hoveriet ere Bønderne fritagne, mod Afgift til Forpagteren af 10 Tdr. Byg. God Jagt af Raadyr og Harer godt Ferskvandsfiskerie, endog af Karper foruden Aborrer og Karudser. Paa Godset megen Industrie. Flere Familier ernære sig af Væverprofessionen. Væver Kjær i Axelholm forarbejder Dreiler af de Damaskes Mønstre. Tvisttøier og Klæde til en høi Grad af Fuldkommenhed. Indfæstningen paa Godset er yderst moderat for en god Gaard fra 0 – 200 Rbd; af et Huus med Jordlod

hvoraf svares aarlig 8 2/3 Rbd. Sølv betales 30 á 40 Rds i Indfæstning; af jordløse Huse som oftest Intet. Skatter og Rigsbankrenter beløber sig aarlig til c. 11000 Rbd. Repræs. Og (Commune) Afgivterne til noget over 363 Rbd. Repræs. En fortrinlig Tørvemose haves ved Gaarden, der drives ved Hoverie. Under Hovedgaarden høre samtlige Øer og Holme i Lammefjorden.

Draxholms første Eiere har uden nogen Tvivl været af Familien Draghe, og dens Navn bar det indtil 1785. At den skulde have havt de mange Navne, Prof. Olufsen i s. Collect 82. 107, tillægger den. Er urigtigt. Oddersberg var Arild Hvitfeldts Patrimonialgods i Skaane. Draxholm var han forlenet med paa sædvanlig Maade, og der skrev han sin Krønnike, som Førtalen til Samme viser. Dens ældste og ældre Skjæbne er ubekjendt. Den nævnes først som den Roeskildske Bispestoels Gaard 1336. (123) S. D. II. XII, 277. I det tidnævnte B. C. S. R. VII, 1- 123 er Draxholm den anseeligste af alle Bispestolens Exactiner i Sjælland, thi der ligger saa meget Gods i Ods-, Arts, Skippinge- Tudse- og Mjærløse Herreder til, at det næsten omfatter det hele nuværende Amt, og synes desaarsag, da saa meget Gods ei i kort Tid kunde erhverves, i meget land Tid før 1336 at have været Bispestolens Eiendom; hvoraf tillige sees, at den almindelige Formering, at det skulde være en Gave af Dronning Magrete for Sjelemesser. D. Magj. VI, 297. Hofm. 8, 249. D. Atl. 2, 399. maa være urigtig; ei heller er mig noget Hjemmel derfor bekjendt. At det skal være bygget af en Biskop Byrge Munk, kan havd den nuværende Bygning angaaer, være muligt; men ogsaa dette er uden al Hjemmel og baade Navnet Dragholm og Bygningen, der viser sig som en af de ældste Fæstningsbygninger i Landet, understøtter ikke denne Mening. Først i den saakaldte Grevens Feide blev den bekjendt som Fæste, da Hardenberg forsvarede den med megen Kjækhed; thi uagtet at den søndre Fløi laae i Ruiner og den vestre allerede truede med Fald, maatte Fjenden dog drage bort med uforrettet Sag. Senere skal den i den ulykkelige Alt. Ødelæggende Krig 1658 til 1660 være blevet beleiret og Skovene nord for og op ad Værhøvs Sider ødelagt. 1660 blev den beboet af den sidste Lehnsmand, iblandt hvilke A. Hvitfeldt var fra 1597 til 1609, S. Urne. Gaard og Gods blev derpaa udlagt den bekjendte Rentemester Henr. Møller, der nær havde kommet til at eie mere end selve Roeskilde Bispestoel; derefter kom det til de velbekjendte Herer Mosaitere Manuel og Samuel Texeires. 1697 kjøbtes det af Geheimeraad Fr. Adler (124) blev Stamhuus 1755, Baron i 1785, med Navnet Adlersborg, Fideicommis 1710 og saaledes siden ovennævnte Aar 1697 har det stedse været i den Adlerske Families Eie.

Det blev en Tid brugt til Statsfængsel, hvoriblandt andre den skotske Greve Botwell tog en udmærket Plads; Brokkehuus, der vilde være Prophet 1660, Mag. N. S. Chronichius 1655, Ch. Dybvad 1620, Fr. II. vise og kjække Forhold mod den største af disse Fanger, er i vore Dage dobbelt Ære værd. See Pont. Ann. Cecl. 3, 539. 716. 4, 442. Wolffs Cnc. K- D. 540.

To Aftegninger, af Slottet fra østre og vestre Side findes i Resenii Atlas fra 1650. See Sums N. Saml. 4, 52.

Legater: Geheimeconfr. Baron Fr. Adlers Legat til Skolelærerne paa Godset 1500 Rbd. Sølv, Enkesæde skjenket af Dorthe Dahl, perpetueret for Præsteenkerne i Kaldet, og stadfæstet ved Reskr. Af 29de Marts 1754, Legat til Præstekaldet før Reformat. Og stadfæstet af Fr. II. af 13 Octbr. 1580. Hofm. Fund. 8, 260 App. 63. Ann. Ceci. 4, 409.

Fattigvæsen: circa 16 á 20 Fattige, der koste omtr. 20 – 24 Tdr. Rug, ligesaameget Byg og c. 100 Rbd. I Penge.

Skolevæsen: Ingen Skoleskat; Herskabet lønner selv 2 Skolelærere; Sognedegn haves, der oppebærer Degneindtægterne og forestaar Kirkebyens Skole.

Mærkeligheder: Adskillige Dysser forefindes endnu; Levninger af Mange flere have været der, men ee under Udskifningen forsvundne. Slottet er for en Kjender af den gamle Befæstningskunst ikke uden Interesse. Det har ikke den Feil, som næsten alle vore gamle Fæster, at det (125) domineres af nærliggende Høider. Ei heller er Sammenligningen med Tilstanden der i Sognet nu og i ældre Tider uden Interesse. Iblandt andet seer man, at Værhøv Vandkilder fløde da for 500 Aar siden ligesaa rigelig som nu. Antiqv. Ann. 4, 2, 569 omtaler en Steenhammer af en usædvanlig Form, der skal være fundet i en Tørvemose her i Sognet og nu er i Museet.

Egebjerg Pastorat.

Dertil hører alene Ægebjerg Sogn.

I de ældste Dipl. Eghebyergh, Egheyærgh, Ekibiærgh, Ekøbjærgh S. R. D. VII, 35. 37. 41. VI, S. D. H. XI, 196 omtrent ved 1293. Det er muligt, at Navnet er af Stedets Beskaffenhed, et Bjerg med Egetræer men snarere Egbes, Ekes eller Ekis-Bjerg, hvor en saaledes benævnet Høvding havde opslaaet sin Bopæl; en Laur. Eghe nævnes S. R. D. VII, 79. Nu er der ingen Ege og ei engang Levninger deraf, ei engang det mindste Spor dertil, saa at Navnet en Eghe nok er det rigtigste.

Afstanden fra nærmeste Kjøbstad nordlig 5/4 Miil. Sognet omgives af Issefjorden i Ø., af Lammefjorden og Siddinge Wiig i S., af Viig og Asminderup Sogne i V. Sognet indtager den smukkesye Egn af Odsherred. Overfladen hø, banket, i V, og S. V. afdalende, jævne, snart leret, snart sandet, det sidste ud ad Kongsøre og ned mod Strandkanten derved, det første meest i V. og (126) N. V. Mærkelige Bjerge eller Bakker, foruden Kirkebjerg, ere: Rævebjerg, Skellebjerg, Stokkebjerg, Saxhøj, Bøsebjerg. En temmelig Deel store Steen findes allevegne, dog er nu største Delen ved Udskiftningen og Steengjærders Opreisning forsvunden af Markerne. En udmærket stor Steen er den saakaldte Lommesteen ved Underues Strandbred, som en Kjæmpe skal have kastet over Fjorden, fra Nakkehage, hvor der skal ligge flere af samme Slags, som Kjæmpen paa Egebjerg Land kastede derover. At der ere mange tildeels store Steen paa begge Steder er vist nok. Men lignende Kampe fortælles næsten ved alle Sunde og paa flere Steder i Odsherred. Uagtet det fabelagtige deri, ligger dog vist deri et grundet Sagn om en større og stærkere Slægt end de nærværende Beboere. Maaskee det er Jothunerne inden de bleve fordrevne vestlig hen af Gotheerne, der have efterladt sig disse Mindesmærker.

De største kgl. Skove i Herredet ligge her og fra den Synspunkt er Egebjerg Odsherreds skønneste Egn. Ulkerups Holme, Kongsøre, Stokkebjerg Skov og en meget anseelig Skovplantage paa Overdrevet mellem Skovridergaarden Mantshøj og Strandhusene, af Eeg, Bøg, Fyr Gran, Lærketræ og flere Træsarter er sat i Forbindelse med Skauerups Skov. Rundt omkring fra de nysnævnte Banker, men især fra Kirkebakken og Kirketaarnet er en overordentlig vild og deilig Udsigt.

Det tot. Areal = 0,5223 □ M. = 5240 Tdr. Land skyldsat for upriv. Hartkorn 383-5-2-6/35; priv. 4-7-”-1. med et Folketal af 1014 Mennesker. 1 Sognekirke, 1 Præstegaard, 2 Skoler, 1 Fattighuus, en stor

Arvefæstegaard, 62 Bøndergaarde, (127) 1 Boelsted, 1 Hollandsk Veirmølle med Vaaningshuus, 85 Huse med Jord, 22 Huse uden Jord. Før Udskiftningen 88 Gaarde og 47 Huse, - I et Middeltal fødes aarligt ægte 27, uægte 2, dødfødte 1, ægtevies 8 Par, døer 20. – Qvægstanden kan antages = 462 Heste, 750 Qvægshøveder, 817 Faar, 360 Sviin.

Dertil høre:

1. Egebjerg Bye med en udmærket lys og smuk St. Laurentii Kirke, der ligger oppe paa Banken, men Byen ved Bankens Fod, med Taarn, 2 Klokker fra 1550 og 1601. Begge med Indskrifter, der vise af den fra 1601 lod A. Hvitfeld samme Aar støbe paa Kirkens Bekostning og at den anden fra M. D. L (1550) er støbt samme Aar til Wiigs Kirke af Mouritz Matzen, Bøsestøbere i Kiobinghhafven. Blytag: paa Kirken, men Steentag paa Taarnet, Vaabenhuus og Sacristie, aaben Begravelse, Lysekrone, udmærket ziirlig Altertavle fra 1648, men paa ny 1827 prægtigt opmalet og forgyldt; oventil C. 4. med Omskrift: "Herrens Engle leire sig om vor gode Konge" 1648, Kristi Korsfæstelse, en Deel ret vel valgte Bibelsprog f. E. Joh. 17, 3. – Derpaa H. C. Wrne og Fr. Soph. Lindenau. Første Pindsedag 1780 nedstyrtede den øverste Part af Altertavlen, tillige med Gesimsen, kort før Gudstjenesten skulde begynde, der tilfældig den Dag var bleven noget opholdt. – Den høist ærværdige Provst Rehling undgik saaledes ved Guds Forsyn den truende Fare, der ellers vilde have gjort Ende paa hans Liv. – Prædikestol fra 1694. Nyt og smukt Alterdække, Messeklæder og Alterbog. Døbefonden af Steen, Messingdøbefad med sædvanlig Munkeskrift. Paa nordre Væg et Epitaphium over Amtsforvalter og Ridefoged paa Draxholm (128) Morten Boesøn † 1695. I Sakristiet en Liigsteen over Sognepræsten A. R. Chrystalsin, Provst i Odsherred † 1729 og Hustru A. Wiwild † 1728. Ditto i Kirkegangen over Skovridder M. M. Holst † 1728. Ditto nedenfor Sakristidøren over Sognep. J. Dorschæus † 1736. Dito paa Kirkegaarden østre Side over Skovrider Lars Petersen † 1807. St Laurentius paa sin Rist har forhen været i Sacrastiet. Det gamle Kors, der hængte over Chorsdøren, siden nedsattes i Taarnet hvor der i mange Aar hængte ubemærket, blev 1827 paa ny opmalet og forgyldt og opsat i Choret over Skrivtestølen. Nok Korset i vore Kirker som Kristendommens Symbol, men det nøgne korsfæstede Billede er ikke passeligt. Ringmuur om Kirkegaarden med Port og 4 Indgange. – Kirken er Sømærke i Issefjorden.

Præstegaarden smukt og tildeels anseelig opbyggt 1776 paa Banken tæt ved Kirken af den baade som Taler og Mennesker hæderlig bekendte Provst Rehling, hvorom Indskrift over Indgangsdøren paa Stuehuset, med en udmærket skøn og anseelig Frugt og Lysthave, anlagt af nærværende Benesicarius, og en ditto Kjøkkenhave uden for Porten paa modsatte Side, 4 Længder, Stuelængden Egebindingsværk, murede Tavl, Steentag 15 smukke, tildeels gibsedede Værelser; de øvrige Længder med 2 Sidegaarde, Straatag og klinede Vægge og Fyrre Bindingsværk. Fra Lysthaven en ualmindelig skøn Udsigt hen over det vidtudstrakte underliggende Land; temmelig god Jordlod med pris. Hartkorn 4-7-1-, 34 Tdr. Ld. Efter andre kun 26; fra den saare skønne af Hr. Pastor Dastrup anlagte af let og sandet Beskaffenhed. (129)

I Præstegaarden afg. Pastor Walthers til Sognet skjenkede Bogsamling, stor 63 Bd., der meget afbenyttet til Udlaan i Sognet.

Skolen (Fiv.) med en tildeels grundmuret og meget god Bygning, de befalde Indretninger, god Have en Jordlod paa 4 3/8 Tdr. Land. 106 Skolebørn.

Egebjrggaard neden for Kirkebakken paa en flid men frugtbar Jordbund, upriv. Hartkorn 12 Tdr. forhen 19. Areal 150 Tdr. Land, med temmelig vidtløftige men gode og tildeels nye Bygninger, et godt og velindrettet Vaaningshuus, med mange og gode Værelser, god Frugt, Kjøkken- og Humlehave, samt en lille Askelund. Paa det uparcellerede Hartkorn ere opbygte 11 Huse, hvis Beboere gjøre Hovarbeide til Gaarden og svare en vis Afgift. Derved den bekjendte Klokkekilde.

Desforuden 3 Bøndergaarde, 22 Huse, hvoraf 6 uden Jord, samt et Fattighuus paa 7 Fag til 4 a 6 Lemmer.

Egebjerg hollandske Veirmølle, 1/8 Miil N. for Egebjerg Kirke ved Landeveien med Vaaningshuus og Have men uden Jord.

2. Ledstrup i daglig Tale Læstrup, 1/8 Miil N. for Kirken, 1396 skrevedes det Listorp, S. D. H. 14, 615 = Listes eller Lestes-thorp; en Johan Lsite eller Leste i Adels-Lex. 1, 325 ved Aar 1383. Saxo nævner og en Læse, saa Navnets Oprindelse er uvis; (lige Navn er Ledstrup Kongsted S. og Lidstrup N. Alskeb S. paa Falster) med 7 Bøndergaarde og 7 Huse og 5 uden Jord. Stedet nævnes ikke i Bispe-catastreret S. R. D. VII., 1 følg. (130)

3. Ulkestrup i B. C., nu kun en Borndegaard, der er bestemt til at nedlægges og den Jorer at indtages til Skov; samt et Huus og Skovriddergaarden Mantzhøv, saa kaldet efter den for c. 50 Aar siden afdøde Skovridder Manzius, i hvis Tid den blev flyttet fra Ulkerup og her opbyggt med noget over 1 Tde. Hartkorns Skyld og nogle Overdrevsjorder. Gaarden der i sin Tid var særdeles ringe bygt og nu forfaldet blev 1830 smukt opbyggt. – Skoven tilhørte i Catholicismen Roskilde Bispestoel. Siden havde adskillige af Odsherred Sognekald Skovloder deri. Nu er den under Fortsvæsenet. Præsterne faae noges Refusion. – Nævnes i B. C. L. = 31 Silva Biskozscogh. – I Byen var forhen 6 Bøndergaarde.

4. Strandhusne, norligst i Sognet ved Bækken, der skiller Asmindrup Sogn fra Egebjerg, ½ M. N. for Kirken ved Landeveien til Nyekjøbing, med 8 Huse med Jord og 2 uden Jord. Strandhusene skylde Ulkerups Byes Nedlæggelse deres Anlæg. – Her er en Broe over Bækken.

5. Underue = Underød, Underrath, som denne Endelse ofte heder i gl. Dipl. Jeg har ingensteds funder Stedet nævnet, men efter Analogie vilde det hede Unæruth. Unæryth af Una, Uno, nekjendt Oldtids og Middelalder Navn S. D. H. VII, 465, X 516, 601 fl. – Byen 1/8 M. N. V. for Kirken med 4 Bøndergaarde, 8 Huse med Jord og 3 ditto uden Jord. (131)

6. Glostrup, Glostorp S. R. D. IV. 474 = Globsthorp, der andre Steder f. Ex. Det ved Kjøbenhavn skrives Glopstorp. Familien Glob, Glop, velbekjendt, 1/8 M. S. V. for Kirken med 10 Bøndergaarde og et Huus uden Jord.

7. Frostrup nævnes og Frøstrup – jeg har ei fundet i noget gl. Dipl., forekommer ei heller i Bispe-catasteret S. R. D. VII, - = Frøes-thorp eller Frostes-thorp. Begge bekjendte Mandsnavne, der stige høit op i Oldtiden, findes og hos Saxo og Vedel Simonsen henfører Froste endog til 1 Sec. Frø var efter Saxo Guden for Vind og Veir. Mange Stedsnavne af samme Oprindelse – har 2 Bøndergaarde og 2 Huse med Jord. Herfra Overfart til Kisserup paa Tudsens ½ M. for Reisende men uden Heste og Vogn.

8. Abiløre i B. C. S. R. D. VII, 37 Abeldøræ, muligt af Abel, maaske og af Abild, men da Byen ligger en god ¼ M. fra Stranden, har den sandsynlig fit oprindelige Navn i Abeleworæ; i Kent er et Apleore

og ligesaa et i Flanderen, der udentvivl begge ere af dansk Oprindelse – Stedet har 9 Bøndergaarde, 1 Boelsted (Halvgaard) 11 Huse med Jord, 6 Indsiddere.

9. Braade bekjendte Mandsnavne hos Saxo og S. D. H. 1, 205. 8, 337 fl. – ikke af det norkse Braate, Braatebrænden, 10 Huse, hvoraf 1 jordløst. – Skole (Fiv) med grundmuret Hoved-Bygning, de befalede Indretninger, Have og Jordlod paa 7 Tdr. Land og c. 80 Skolebørn. (132)

10. Hølkerup eller Hylkerup, i B. C. l. c. 37. Hylkethorp com mollendino ad vent. $\frac{1}{4}$ M. S. O. for Kirken med 13 Bøndergaarde og 16 Huse, hvoraf 3 uden Jord. – Møllen findes nu ikke og vides ei heller derom Noget.

11. Gielstrup, i B. C. l.c. 37 Gelstorp = Gellers, Gelders-thorp. Navnet hos Saxo, og Vedel Simonsen henføre det alt til 3 Sec. – $\frac{1}{8}$ M. S. O. for Kirken med 5 Bøndergaarde, 8 Huse med Jord, 2 ditto uden Jord. Voldstedet af den gamle Gielstrupgaard i en nu tilgroet Sø i Stokkebjerg Skov, samt Rudera af en muret Kjælder og Spor af Grave, ere endnu til. Om det er fra denne Gaard H. J. Fred. II, har udstædt adskillige Breve, hvoriblandt Konfirmation paa Nyek.Kjøbstæds Privilegier 1570 og en Bevilling for Hr. P. Christiansøn i Nyekjøbing den 23 Jan. s. Aar, eller det er fra Kjelstrupgaard i Wiig Sogn, vides ikke. I Nyekjøbings Raadstuearchiv findes Intet derom, ei heller Privilegierne.

12. Bøsserup $\frac{1}{3}$ M. N- N. O. f. Kirken, findes ikke i B. C. l. c., er heller ikke afsat paa V. Selskabs eller Bliemans Korter, ei heller paa de ældre Korter af Pontoppidan. – Nedstammer sandsynlig af Mandsnavnet Besse eller Bose. Begge hos Saxo ogsaa i S. D. H. 1, 93. 504. Ad, Lex 1, 48 – med 2 Bøndergaarde og 2 Huse med Jord. I Nærheden af Byen ligger det temmelig høie Bøssbjerg, hvoraf en viid Udsigt.

Legater: Et Legat til Egebjerg Kirke af Provst I. Arctander stort 120 Rd. til hans Gravsteds Vedligeholdelse. Et ditto til de Fattige, stort 50 Sl. D. hvorfor Provsten Hr. Chrystalsin i sin Tid log bygge Fattighuset. (133) Herom Hofm. VIII, 260 flg. Et ditto til Sognet af afgangne Pastor Walter paa en Bogsamling af 76 Bd. deels af gudeligt, deels af andet til Landbrug og det huuslige Liv henhørende almeennyttige Skrifter, hvorved det tillige er bestemt, at ingen nye Skrifter, hvorved det tillige er bestemt, at ingen nye Skrifter maa optages i Bogsamlingen, uden Amtsdirectionens Samtykke.

Fattigvæsenet har i nogle Aar kostet i Middeltal 30 Tdr. Byg, 75 Rd. i Penge og havt 12 a 13 Fattige. 1830 var Fattiglemme-Antal 21, foruden 5 a 6 der nøde Extrahjelp, kostede da 39 Tdr. Byg og 126 Rd. i Penge.

Mærkeligheder. Indtil for faae Aar siden har der været 12 Hedenolds Altere, der nu alle ere forstyrrede; deriblandt Kong Øres Grav i Kongsøre Skov ude paa Næsset og Kong Hjarnes Grav ved Hjarne-Led strax ved Møllevaningen. Man har gravet i dem uden at det har ledt til noges Opdagelse. Dog har dem Dys, der forhen var paa Præstegaardens Mark N. for Kirken, og hvis Stene 1776 bleve anvendte til Præstegaardens Opbygning, havt noget Udmærket. Gravkammeret var omsat med store Steen og uden derom en utrolig Mængde mindre. Ved N. O. Siden fandtes en Urne, megen Aske (deri? eller derved?) og en stor Mængde Kul. Siden (derover eller derunder eller derved?) fandtes 3 Kister (af Træ eller Steen?) i hver laae et Menneskeskelet, ei større end de sædvanlige, desuden en Stridsøxe af Steen, en Piil, en Zirat af Korinthisk Metal af en Krones Størrelse med en ophøjet Rand og en Øsken paa den ene Side. Kong Øres Grav er omtrent midt i Kongsøre Skov, omgivet af høje Bøgetræer. Han skal efter Sagnet være dræbt i Kallundborg (?) og begravet her med

en Guldkjæde, (134) som skal have naaet fra hans Gravsted til en anden derved liggende Høi i S. O. Man har flittigen gravet efter Guldkjæden, men intet fundet. Begravelsen selv i Højen viser, at den er forstyrret, Kong Hianes Grav findes i en Høi ved Møllen strax ved Landeveien. Ledet derved kaldes endnu Hiarne-Led. Begravelsen er forstyrret, Stenene sprængte og bortførte. Den velbekjendte Lommesteen, saa kaldet fordi Sagnet vil at en Kjempe paa sin Vandring engang har fundet den paa et Sted og stukket den i Lommen for at bruge den ved forefaldende Leilighed, skal efter andres Fortælling være kastet af en Kjempe enten fra Nakke eller Jægerspris hid over for dermed at ødelægge Kirken, efter Andre af en Kjempe i Egebjerg imod en anden i Horsved Skov hvor en lige Steen skal ligge og atter efter Andre være nedbragt paa Isen fra Norge. Alle Sagn lige urigtige, men dog ogsaa henpegede paa det nedarvede Begreb om en Kjempeslægt i fornum Dage. Stenen ligger ved Strandbredden paa Gielstrup Grund $\frac{1}{4}$ Alen dybt i Vandet og synes at ligge paa Siden. Den ud mod Stranden vendte Ende, der nok er den rette Grundflade er aldeles flad. Dens Højde 5 Alen, Omfang 20 og ansees for den største Steen i Odsherred. Den har nogle Revler paa langs og tvers, der ere saa lige og glatte, som om de vare gjorte med Konst. Mærke af en Haand (Kjæmpens) med 5 Fingre findes, i det mindste ikke over Vandet. Den er en almindelig Granit-Blok, som Vand, Tid og Luft have afrundet. Dens Broder paa Tudsenæs, Maglestenen eller Holmerstenen, der er bleven berømt ved Bartholins bekjendte Opskrift: Dæn. Bibl. 1, 2. 49. Hofm. Fund. (135) VIII, 310, er alt sprængt og henført som Fundament til Broen i Svinninge Vejle.

Den som Taler og Menneskeven højt agtede Provst I Rehling har været Præst her og omtales endnu af de Gamle i Sagnet med megen Højagtelse. Endnu maa bemærkes, at 1400 gav Dronning Magrete Byerne Egebyargh og Ledstorp til Esrom Kloster for Sjelemesser, Ann. Eccl. 2, 261.

Oddens Pastorat.

Dertil hører alene Oddens Sogn.

Oden i det tidnævnte B. C. S. R. D. VII, 35. 36. 120. stedse uforandret: Odden som parochia. Forklaring over Navnets Oprindelse see ved Herredet. Sagnet indbefatter den 2 M. lange og $\frac{1}{4}$ M. brede sig i V. og N. N. V. hen udi det store Belt udstrakte Landtunge, paa hvis skrente Afstyrtning det bekjendte Oddens eller Sjællands Rev tager sin Begyndelse rettet i N. N. V. til N 2 Mile. Det ende sig med en Gaffelformig Afsænkning, sigtende med det sydlige Horn hen over Hjelm til Egnen ved Ebeltoft, men med det nordlige over Hadsteensgrunden. Naveren og Kalkgrunden til Egnen ved Fornæs i Nærheden af Grenaae. Overfladen, der nedstiger fra Ebbelykke Bjerg til den lave Strandbred, er dels lav og flad uden nogen mærkelig Højning, dels maadelighøj, jevnt vestligen opstigende. Højeste Punkt Gniben, hvorhenimod Landet baade smaller og højner sig. (136) sædvanlig Tegn for Lods hejses. At her intet Fyr er anbragt, er vel mere af politiske end af oekonomiske Grunde. Ingen Skov findes i Sagnet, men god Tørveskjær. 2 lyngbegroede Overdreve, eet østlig og eet andet vestlig, det ene til Overby, det andet til Yderby: V. herfor Banken Brokkelbjerg og paa Yderby Lyng, Trollebjerg. Mærkelige Moser ere Sømosen og Birkets Mose. Yderste det høje Forbjerg Gniben med steil Afstyrtning.

Total Areal c. 0,2705 [□] M. = 2714 Tdr. Ld. Bøndergaarde, 24 Huse; fødes aarlig ægte omtrent = 12, uægte sjældent, hvert andet til 3die Aar 1, døer 4 á 5, ægtevies 2 á 3 Par. Qvægshøveder, 612 Faar, 180 Svin og en ikke ubetydelig Mængde Giæs.

Dertil høre:

1. Overby, i B. C. l. c. 33. 36. 40. Øfræby, Øøfreby, omtrent midt paa Tungen der stikke vester ud fra Odsherred, med en anseelig Sognekirke med Taarn, 2 Klokker, den største med Indskrivt Anno 1559 lod (137) Clawes Martens Rigers Skriffuer paa Kirkens Bekostning støbe denne Klokke til Odbys Kirke. Dei m. in ær. Den mindste med nogle usædvanlige Figurer og noget det ligner et gl Bomærke med ulæste Karakterer. Aaben Begravelse hvori nogle af Familierne Rohweder og Tausen hvile. De vidtløftige Indskrifter paa Kisterne kunne læses hos Hofman VIII, 258 og App. X, 63 f. Ligene ere saavidt vides ikke ældre end fra 1696. Kalk og Disk fra 1736; Ditto fra 1767. Oblatæske fra 1763 Altartavle fra 1572 senere opmalet 1737 og ziirligt 1827. Ny Prædikestoel af Egetræ fra 1824. Den gl. Himmel over Prædikestolen med det mærkelige Sprog af Ps. 40, 10. (11). ”Jeg vil prædike Retfærdighed i din Menighed; jeg vil ikke lade stoppe Munden til; det veed Du o Herre!” Paa en af Kirkestolene staaer 1584 og paa en Anden 1603 og 1632, paa Kirkedøren 1602. Et Marmorepitaphium over Sognepræstens Hr. Throchmans Datter, hvis Fader da var Kirkens Ejer. Bag Alteret et Madonnabillede. Paa Kirkegaarden et smukt Monument over de paa Orlogskibet Prinds Christian 1808 den 22 Marts Faldne, bekostet af afgangne Capt. Friberg til Anneberggaard. Støtten er omgivet med et Jerngitterværk, som i Aaret 1827 blev anskaffet for Kongelig Regning.

På Støtten følgende Indskrivt:

”De Snækker mødtes i Qvæl paa Hav
Og Luften begyndte at gløde:
De leged` alt over den aabne Grav
Og Bølgerne gjortes saa røde.
Her er jeg sat til en Bautasteen.
At vidne for Slægter i Norden:
Danske de vare, hvis møre Been
Under mig smuldre i Jorden; (138)
Danske af Tunge, af Æt og af Jid;
Thi skal de nævnes i løbende Tid
Fædrenes værdige Sønner.”

”Orlogsskibet Prinds Christian ført af den kjække Jessen, kjæmpede ved Oddens Kyst den 22 Marts 1808 i 3 Timer med 2 Engelske Linieskibe (og 3 Fregatter) Willemoes, Kongedybets Helt, Dahlerup og Soland med 69 af menige Mand faldt; Rothe, Top, Ferry, Tostrup og 132 saaredes. Vraget blev erobret, men Danmarks Søe-Hæder stadfæstedes.”

Paa Kirkegaarden desuden en Liigsteen med Indskrivt: Her under gjemmes Hvad som kunde døe af Sognepræsten Mag. Elias Christian v. Haven fød i Sorøe den 28 Juni 1754, død i Oddens Præstegaard den 9de August 1813, gift den 13 Juni 1800 med Maria Elisabeth Lund, som med 2 Sønner og 3 Døttre beklage det sørgelige Tab af en sjelden Mand og Fader og som ved dette Kjærligheds Minde vil bevare udi Oddens Sogn Erindringen af en elsket Religionslærer. (Han var hæderlig bekendt i den Lit Verden, ligesaa som Menneske).

Paa en Liigsteen over 2 Indstrandede, der vare Sønner af en Coffardicaptain Rønne paa Christianshavn findes følgende vemodige Indskrift: Her under hviler vores 2 eneste Børn Hans Peter Rønne gl. 23 Aar. Johan Christian Rønne gl. 16 Aar, som den 27 November 1808 her indstrandede. Salige ere de, som døe i Herren. Af deres dybtsørgende Forældre er denne Steen sat til Erindring.

Omkring Kirkegaarden er en smuk Ringmuur ligeledes bekostet for kongelig Regning. Kirken tilhører H. M. Kongen. (139)

Præstegaard med almindelig Bygninger; Stuelængden 19 Fag. De øvrige 3 Længder tilsammen 62 Fag. Alt Bindingsværk, klinede Vægge og Straaetag; en lille Have med nogle gl. Frugttræer, priv. Hartkorn = 9 – 7 – 1 – 1. Areal 65 $\frac{3}{7}$ Tdr., deraf 50 Tdr. Agerland 15 $\frac{3}{7}$ Td. Eng, foruden en Lod paa Lyngen ved Overby af Areal 24 $\frac{1}{14}$ Td. Ld. Den sidste af meget maadelig Beskaffenhed, men den første af fortrinlig Godhed. Tørv paa Præstegaardens Lod. Mærkelig Optegnelse paa Præstekaldets Indtægter fra 1567 og 1678 i Hofm, Fund. X, 69 folg.

Skole med god Bygning, de befalede Indretninger og Have, samt en Jordlod paa 6 Tdr. Ld., 85 Skolebørn og en lille Bogsamling. Desuden 17 Bøndergaarde, 17 Huse med Jord, 3 ditto uden Jord, og en Vejmølle (Lirremølle).

2. Yderby i B. C. S. R. D. VII, 33. 36. 42. Ydreby, Vtreby og Wtræbt $\frac{1}{2}$ Miil længere ude paa Tungen fra Kirken i V. ved den nordlige Strandbred, med 17 Bøndergaarde, 2 Boelstæder, 19 Huse med Jord, 2 Dito uden Jord 1 Vejmølle af ovennævnte Slags. Paa Gniben 4 Huse med Jord.

De fornødne Haandværkere have her som andensteds. Staldforing er i god Gang. Sædskiftet godt. Indhøstning 6 á 7 Fold. Paa en Bondegaard 5 á 6 Heste 7 á 8 Køer, 6 á 8 Ungqvæg. 14 á 16 Faar, 4 á 5 Sviin, 7 á 8 Gjæs. Forbedrede Plove have og bruges. Det offentlige Arbejde kan ansættes for hver Gaard til 6 Spænddage, for hvert Huus til 2 Gangdage, foruden hvad der betales i Penge. Vejene ere gode, og ny Vej er anlagt af Vejvæsenet. Folket sædelig og religiøst. (140)

Marsvins- og Sælhundefangst drives paa de nordlige Kyster, men er nu meget aftaget. Nogle have store Belts baade, hvormed de selv bringe deres Producter til Helsingør. Paa Gniben ere ansatte 2 Lodser.

Legater: ingen.

Fattigvæsenet: i Almindelighed 6 á 8 Fattige, der kun koste $4\frac{1}{2}$ Td. Rug $9\frac{1}{2}$ Td. Byg – og c. 30 Rbd i Penge.

Mærkeligheder vides ingen videre end de anførte. Hele Odden er i Grunden en fast Kalkmasse, hvorover et vældigt Lag af Leer har kastet sig, der igjen Nord fra er oversat med et Sand- og Gruslag. J. B. C. l. c. nævnes Overby med 23 og Yderby med 10 Curia = Bøndergaarde, hvoraf Een var beboet af en Herr Flengaf, er Navn der maaske paa ny fortjente at optages, thi her er baade Nomen og Omen.

Afgangne C. Nyeholm og Mag. E. C. v. Haven have været Sognepræster, begge i sin Tid hæderligen bekjendte i Litteraturen.

Det kongelige Odsherredske Gods.

I Odsherred er foruden det allerede beskrevne Adlersborg Gods, endnu et meget betydeligt nemlig det kong. Odsherredske, der i en lang Række af Aar har tilhørt Hans Majestæt Kongen. Det indtager det hele Herred paa Faarevejle Sogn, Grævinge og Asnæs Kirke nær, samt Hovedgaardene Anneberg, og Ellinge, ligesom og nogle Ejendoms Møller i ældre Tider derfra ere bortsolgte. Godsets Hartkorn upriv. 2982 -1 - ” - 2 (141) priv. 170 - 7- ” - 1 5/12, hvorunder dog de bortsolgte Hovedgaarde Annebjerg og Ellinge ere indbegrebne. Mølleskyld = 7 - 5 - 1 - 1 2/10. Skovskyld = 9 - 2 - 1 - 1.

Godsets Areal er mig ei bekjendt, men efter en gl. Beregning er det Hele anslaget til c. 30,000 Tdr. Land, men sandsynlig er denne Beregning noget for lav. Jordbundens Beskaffenhed er her, som, allevegne paa opsvømmet Land, meget forskjellig. Man kan som forhen er anmærket antage, at et vidtudstrakt, under en stor Bøiningsvinkel mod Horizonten, mod V. og S. V. afsænkt Leerlag, liggende tildeels ovenpaa, tildeels afglider fra den underliggende faste Kalkklippe, gennemstryger hele Odsherreds østlige Side og træder snart mere, snar mindre frem for Dagen; nordligere ved Trollebjerg i Høiby Sogn bøier det sig under en Vinkel af 90 ° mod V. og stryger da, men fra Ebbeløkke Bjerg og Lumbsaas af mærkelig afsjunktet, næsten ned til Havfladen, langsomt og svagt igjennem hele Odden, indtil det efter et Løb af 2 Mile fra Nedsænkningen af, ved Ebbeløkke og Lumbsaas, afstyrter ved Gniben med Steile Klinger. – Men allevegne hviler derpaa mægtige Sandlagere blandede med en stor Mængde baade smaae og store Steen af alle Slags, dog meest Granit og Porfyr, sjældne Gneis. Flint findes allevegne, Mergel ligesaa, men i meget forskjellig Dybde og af megen forskjellig Mægtighed. Løse Kalkstene i hele Lagere i Herredets nordlige Banker ved Klint og Ebbeløkke, deels i skarpe, deels i afrundede og afgnedne Brokker, der vidne om at Havet engang har henskyttet dem tillige med Sand- og Leerlagene, hvori de ligge nu begravne, fra andre Steder (142) end hvor de nu forefindes. Enkelte Marmorbrokker har jeg fundet, saavel, ved Nyekjøbings Fiord, som ved Nordstranden. Den vestlige Deel af Herredet og følgelig af Godset fra Høve af og videre N. og N. V. i, er for største Delen sandig, lyngbegroet, gruset og stenet og paa nogle Steder, saasom paa Ellinge og Sonnerups Lyng findes den i Jylland velbekjendte Ahl, dog kun i liden Mægtighed, da det udfordrende Bindemiddel kun i ringe Grad har været tilstede. Med Hensyn paa den oekonomiske Beskaffenhed af Overfaden kan man antage, at Leret er overmægtigt i Viigs, Asmindrup, saa og i den nordlige Deelee i Høiby og Egebjerg Sogne saasom ved Ebbeløkke og deromkring paa Højlandet, saa og paa den nordlige Afdaling af Egebjerg Bakkestrøg, ligesaa ud paa Odden paa Landets sydlige Side, dog alt saaledes og det ofte, at ved Siden af den stærke Lere findes Revler af Sand og Gruus, som nu og da forefindes i oxyderet Tilstand og ligesom sammenkittet ved leeragtig Bindemiddel, men kun i klumpeviis, sjældent i udstrakt Flade. Det øvrige er sandblandet meer eller mindre. Skarpsandede ere samtlige lyngbegroede Sletter ved Ellinge, Sonnerup, Klint, Odden, Nyerup, over Nyekjøbings Marker og Lyng og hele Rørvig Sogn. Nakkeland derimod er en Deel leret med et svagt Overlag af Sand. Imidlertid har omhyggelig Dyrkning frembragt allevegne, hvorhen Ploven har naaet, et meer eller mindre tykt Muldrag, der er istand til at frembringe den Afgrøde, man under de Omstændigheder er berettiget til at fordre. Nord for Rørvigs Kirke er Flyvesand, ligesom og noget ved Ellinge Lyng og ved den nordlige Strandbred ved Klint, men det udbreder sig ikke og det betydeligste ved (143) Rørvig ligger i en saadan Retning, at det ej kan gjøre Skade. Det nærmere ved Rørvig mellem Nørrevang og Kirken er jævnet og beplantet og har tabt dets Udseende som Klitter. Imidlertid er Arealet af Flyvesandet dog ikke saa ubetydeligt, som man skulde

troe det. Grevninge Sogn har Leer og Sand i mangfoldige Forhold, dog er Grundlaget overalt mergelblandet Leer, men sandblandet Jord findes der ogsaa meget af. Bakkernes nordlige og vestlige Side ere altid overlagte med lette Sandlag, de østlige og sydlige ere gjerne lerede.

Til Godset høre følgende Sogne og Byer.

1. Asnæs Sogn med følgende Byer:

Asnæs, Høve, Aastofte, Tolsager, med 51 Bøndergaarde, 56 Huse med Jord, 19 Huse uden Jord.

2, Grævinge Sogn med følgende Byer:

Grævinge, Gundestru, Engelstrup, Pleierup, Atterup, Odstrup, Frenderup, Herrestrup, Holte, Sneglerup, Preilerup, Torrendrup, = 88 Bøndergaarde, 85 Huse med Jord og 15 Huse uden Jord.

Viigs Sogn med følgende Byer:

3. Viig, Kieldstrup, Jyderup, Hønsinge, Lille Egebjerg, Kollekølle, Røde, Bognæs, Seistrup, Siddinge, Eskildstrup = 87 Bøndergaarde, 94 Huse med Jord og 15 Huse uden Jord.

4. Egebjerg Sogn med følgende Byer:

Egebjerg, Glostrup, Frostrup, Abildøre, Braade, Hylkerup, Gelstrup, Ledstrup, Underrød, Bøsserup, Ulkerup, Strandhusene, - 66 Bøndergaarde, 82 Huse med Jord, 19 Ditto uden Jord. (144)

5. Højby Sogn med følgende Byer:

Højby, Gudmandrup, Holmstrup, Lumbsaas, Ebbeløkke, Klint, Nyerup, Nyegaarde, Staarup, Ellingelyng, Koehaven. = 95 Bøndergaarde, 96 Huse med Jord, 57 Ditto uden Jord.

6. Af Kisserupby, Udby Sogn paa Tudsens høre til Godset 3 Bøndergaarde og 3 Huse med Jord. Tilsammen = 494 Bøndergaarde, 568 Huse med Jord. Tilsammen = 494 Bøndergaarde og 3 Huse med Jord. Tilsammen = 494 Bøndergaarde, 568 Huse med Jord, og 157 Huse uden Jord. Indfæstningen af en Gaard er fra 0 – 400 Rbd Sølv; for et Huus med Jord = 3 Tdr. Byg; et Huus uden Jord = 1 Td. Det er vedtagen Forholdsregel paa Godset, at lade Familierne blive ved Gaardene saalænge muligt, endog under formindret Indfæstning. Et Princip der gjør den ædle Fyrste megen Ære, og hvorfore Mange alt velsigne Ham.

Bøndergaardene staae overhovedet fra $5\frac{1}{2}$ til $6\frac{1}{2}$ Tdr. Hartkorn, Husene med Jord for 2 Skppr. 2 Frdkr. I Rørvig derimod og i nogle Byer i Grævinge Sogn have Gaardene kun tre Tdr. Hartkorn omtrentlig. Besætningen paa en saadan Bondegård er 6 Heste, 8 Køer, 4 á 6 Unghøveder, 12 á 16 Faar. Bygningen ere Fyrrebindingsværk, Stuehuset undertiden i Egefod, ellers i Fyr De øvrige Huses Stolper staae paa løse Stene uden Fodrammer med klonede Vægge. Hoverie in Natura haves ikke. Godtgjørelse derfor er indbefattet under andre Afgifter, og kan (efter Wedel i hans indenlandske Reiser 298) anslaaes til $2\frac{1}{2}$ Rbd, Sølv pr. Tde. Hartkorn.

Til Godset hører kun en liden Vandmølle i Nyegaard med Stampeværk, de øvrige Møller paa Godset ere Veirmøller, der eies af Private; ag saadanne = 13, nemlig: Asnæs, Høve, Engelstrup, Kjeldstrup, Egebjerg, Svinninge, (145) Højby, Lumbsaas; 3 i Rørvig, 2 paa Odden. Af disse ere de i Asnæs,

Egebjerg, Svinninge og Engelstrup af Hollandsk Skikkelse. De 2 paa Odden og de 3 i Rørvig af de saakaldte Lire eller Lirremøller, de øvrige almindelige Stubmøller.

Til Godset høre følgende Kirker og Tiender: Wiigs Konge- og Kirketiende hver 592 Tdr. tiendeydende Hartkorn = 1184 Tdr.; - Asmindrup Kirke og Kirketiende af 176 Tdr. ditto ditto; Egebjerg Kirke og Kirketiende af 384 Tdr. ditto ditto; Høiby Kirke og Kirketiende af 384 Tdr. ditto ditto; Rørvig Kirke og Kirketiende af 206 Tdr. ditto og Oddens af 217 Tdr. ditto ditto, i Alt Tiender af = 2729 Tdr. Hartkorn. Grævinge Kirke eies af Universitetet; Asnæs Kirke af Adlersborg. Samtlige Tienders Værd kan antages = 5 Skpr. Byg pr. Tde. Hartkorn, men efter Prof. Begstrup l. c. 1, 154 har Hans Majestæt overladt sine Bønder de Allerhøistsamme tilhørende Tiender mod en fast aarlig Afgift, sædvanlig 1 Rbd. Sølv pr. Tde. Hartkorn af enkelt Tiende. Udskiftningen foretages og fuldførtes i Aarene 1787 – 1801.

Skovarealet paa Godset udgjør tilligemed Planteskolerne samt Grøfter og Gjerder 2209 Tdr. Land. Forstbetjenternes Boliger og den dem tillagte Jord = 124 Tdr. Anførte 2209 Tdr. ld. ere inddeelte i 7 Skovindhegninger, hvoraf de 5 afgive en Deel Tømmer og Brænde, de 2 derimod ere først for nogle Aar siden indtagne og bestemte til Naaletræer, hvoraf der ogsaa i de andre Indhegninger forefindes et si ubetydeligt Antal, der end mere (146) forøges ved et 290 Tdr. Ld. store Overdrev i Grevninge Sogn, der alene er bestemt til Naaletræer og alt er i god Vext. – Men uagtet der er gjort saa meget for Skovenes Forbedring og der i de førstnævnte 5 Indhegninger findes ei ubetydelig Deel af ældre Naaleskovstrækninger, saa kan dog Godset ei dermed tilstrækkeligt forsynes, hvorfor de paa Vestsiden af Herredet boende maae istedenfor Brænde behjælpe sig med Tørv og andre Brændesurrogater. Noget Brænde føres fra Skovene til København søværts og betales ved Stranden eller Udskibningsstedet med 7 á 8 Rbd Favnen. I det hele er Skovbestanden god og Jordbunden fortrinlig i de ældre 5 Skove, saa at Hugningstiden for Bøgen kan bestemmes til 120 og Egen til 140 Aar. Den største Deel af Skovene er ung Bøgeskov fra 5 til 60 Aar, blandet med Egetræer- Desforuden flere gode Strækninger af Egeskov fra 1 til 41 Aars Alder, frembragt ved saaning og Plantning. Æsken forekommer hyppigt i Annabjerg og Ulkerups Skove foruden Alm, Elle og Tjørne m. fl., men især Hessel og paa Grund af denne Træarts frodige Vext og store Mængde er for omtrent 3 Aar siden oprettet et Baandgjørerie paa Districtet, hvorved ikke alene Skovkassen har en reel Indtægt, men Almuesmanden er derved forskaffet Leilighed til nyttig Arbeidsomhed om Aftenen, da dette Arbeide godt kan foretages ved Lys og giver en Fortjeneste af 16 til 20 ps. pr. Aften.

Fortiden hugges af Bøgeskoven aarlig c. 700 Favne kløvet Brænde; dog have den betydeligste Indtægt af de (147) mindre Skoveffecter, saasom af Fagotter, Udhug, Bark af unge Ege og mindre Tømmersorter. Den aarlige Indtægt kan anslaaes til 8 á 9,000 Rbd. Sedler. Alle Skovene ere opmaalte og taxerede, samt indhegnede enten med Steen- eller Jord-Dige, beplantet med Hesler og en fast Plan- er bestemt, hvorefter Skovene behandles. Skovvæsenet sorterer under Rentekammeret og under det søndre Overførsterdistrict. Paa Districtet er ansat 1 Skovrider, 3 Skovfogder og 4 Opsynsmænd. Skovrideren har aarlig Gage 450 Rbd. r. S. samt en god beqvem og smuk Boelig, der 1831 blev af ny opbygget, 3 Længder Grundmuur, hvortil Stenene brændtes paa Stedet; desuden 40 Tdr. Land Embedsjord, 8 Favne kløvet Brænde og 6 Favne Fagotter. Hver af Skovfogderne har 100 Rbd. r. S, fri Bolig, 18 til 20 Tdr. Ld. og 4 Favne Fagotter, Opsynsmændene have hver en fri Bolig, nogen Jord, 2 Favne Fagotter og 12 Rbd, r. S. aarlig.

Skovene ere:

1) Annabjerg Skov, nærmest Nyekjøbing og tæt ved Stranden Areal = 332 Tdr. Ld. Hovedbestanden Bøg, blandet med Ask og Eeg. Reen Egenestand = 58 Tdr. Ld., det Øvrige blandet med Løvskov og Ellemose. – Naaleskoven: Lærk, Fyr, og Gran = 43 Tdr. Ld, nogle ubesaaede Pletter. – En Skovfoged boer her, der fører Opsigten saavel med denne som med Ulkerup Skov. – Ligeledes en Opsynsmand, der tillige er Baandgjører og har Opsigt med Brændeoplaget tæt ved Stranden, hvorhen (148) Brænde fra disse 2 Skove, opstables og udskibes. Ved Skovfogedhuset er 1828 opført en Materialhuus for Tømmer og Tøndebaand, og 1831 er grundmuret Huus for Opsynsmanden, hvortil en Huuslod blev udlagt.

2) Ulkerups Skov, ogsaa Ulkerups Holme, i Katholicismen Biscopzskogy S. R. D. VII, 31. 1 Miil fra Nyekjøbing lidet over 400 Tdr. Ld.; men Bøgeskov = 126 Tdr., og reen Egebestand = 56 Tdr.; det Øvrige deels Naaleskov, deels Ellenoser, deels Sletter, der skulle beplantes. Desuden en Forskplanteskole = 1 Tde. Ld., en Frugttræskole af samme Størrelse, hvoraf udleveres til Godsets Bønder Frugttræer imod 6 ps S. for Stykket. Planteskolen staaer under Forstvæsenets Bestyrelse. En opsynsmand staaer under Forstvæsenets Bestyrelse. En Opsynsmand har Tilsyn med Skoven.

3) Stokkebjerg Skov. For 20 Aar siden indtaget til Fredskov, var for den Tid en Bondegaards jord med Overdrev, hvorpaa en Deel gamle Bøgetræer, som tilneste Bøgeskov nogetsomhelst District kan fremvise. Naar omtrent 20 Tdr. Ld., bevoxne med Ege og Elle med Naaletræer. Den ligger strax ved Stranden og har Læ (149) for de vestlige Vinde. En Opsynsmand har Tilsyn med Skoven.

4) Kongsøre Skov, yderst paa Egebjerg Land, grændser umiddelbar i O. og S. til Issefjorden; Størrelsen = 436 Tdr. Ld. Udmærket yppig og tillige skjøn Vert, Træer paa 60 – 70 Aar med de meest veldannede Stammer paa 60 TIL 80 Fod, og 1 Al. i Tværmaal. Hovedbestanden Bøg blandet med Eeg. Noget over 4 Tdr. Ld. med 20 aarige Fyrretræer. Her boer Skovfogden og har Opsynet med Stokkebjerg Skov. Skoven ligger 2 Mile fra Nyekjøbing og 1 Miil fra Skovriddergaarden.

5) Skovene i Grevninge Sogn ogsaa Grevninge Skov kaldet, bestaaer egentlig af 3 Dele. Løkken ned imod Siddingefjord, Holte Mose N. for Holte Bye og et derimellem værende Overdrev, det Hele = 411 Tdr. Land. Bøgestanden er i begge de ældre Skove den overveiende. Den er især i Løkken fortrinlig og kan næsten maale sig med den i Kongsøre. Det mellemliggende Overdrev er beplantet med Naaletræer og viser god Fremvext. Til Planters Opelskning haves her en Træskole. Da det intet passelige Udskibningssted endnu er fundet ved Siddingefjorden, maa Brændet transporters over Land til Lammefjorden. Her boer den tredje Skovfoged, som ikkun har Opsyn med denne Skov.

6) Ellinge Prøvestykke paa Ellinge Lyng, den elendigste Jordbund, der være kan, men aldeles uduelig til Korndyrkning = 12 Tdr. Ld. Den har, imod (150) Forventning, ret god Opvext af Naaletræer og Birk. Det er en øde Slette begroet med Lyng, og det i saa ringe Størrelse, at Jyllands Lyngheder ere som Skove imod der.; og den er udsat for alle Vinde paa en flad, lav og tør Jordbund, hvor ellers intet vil lykkes. Navnet antyder hvad der skal være, nemlig et Prøvestykke. Men lykkes Prøven, som det seer ud til, da er anlægget af stor Vigtighed, thi paa hele Herredets vestlige og nordlige Kyst og langt ind paa Landets østlige er ingen Skov, og da kan en derved liggende øde Lyngstrækning af samme Slags Jordbund = 730 Tdr. Ld., der nu kun afgiver en ussel Græsning for Faar og Ungqvæg, overlades Forstvæsenet til et udvidet, stort og vigtigt Anlæg.

7) Man ser altsaa deraf, at der er gjort meget for Skovene her paa Godsets og da jeg har kjendt Godsets Skove igjennem en 40 – 50 Aar, saa kan jeg bevidne, at det er en Glæde nu at se det og sammenligne

det, med hvad det var for 50 Aar siden. Man seer og deraf, (151) hvad Ævne, Indsigt og Standhaftighed i det engang begyndte kan udrette, og man priser de ædle Mænd, der have virket til dette Maal, ikke alene for Skovene men for det hele Gods og den derpaa boende Slægt.

Af Herligheder haves Jagt af Raaevildt, Harer og Agerhøns, mange Bekkesiner og Ænder, kun faa Snepper. Af Rovdyr mange Ræve, enkelte Marer og endeel Oddere. For omtrent 80 Aar siden var der saa meget Kronvildt, at det i strænge Vintere trængte sig ind i Nyekjøbing. Nu er der aldeles intet deraf.

Skatter og Afgifter af Godset er det ene Aar i det andet omtrent 22,500 Rbd. Repræs. og Rigsbankrenter, for saavidt Hs. Maj. Kongen som Eier udreder samme, 4123 Rbd. Sedler.

Paa Godset er ualmindelig megen Huusflid hos Qvindekjønnet. Der forfærdiges særdeles smukt Hvergarn gode, tildeels meget fine Lærreder, Lommetørklæder, smaa og store, strikkede og vævede Fruentimmer Hals- og Kastetørklæder, der meget søges. Almuen er meget driftig og virksom, har tillige noget aabent og tillidsfuldt i sit Adfærd. Qvindekjønnet passerer almindelig for det smukkeste og meest belevne af Bondestanden i Sjælland. Som Tjenestefolk ere de udmærkede ved deres Troskab, Flid og Ordentlighed. Den som Litetator indsigtfulde, vittige og (152) tillige satiriske Skribent F. W. Trojel har igjennem en lang Række af Aar bestyret Godset og under hans humane Administration, der senere er fortsat og ved den Liberalitet, hvormed han og efterfølgende Bestyrere bleve understøttede af Hs. Maj. Kongen og det høje Kollegium, hvorunder Godset sorterer, tog Folkecharacteren denne heldige og ærefulde Vending.
